

Mønter og medaljer

Søværnets historiske samling

Forord

Det glæder mig oprigtigt, at montren med de historiske mønter og medaljer, som denne bog omhandler, endelig igen har set dagens lys.

I mange år stod montren på Søværnets Officersskole på Nyholm i København, hvor både mine kolleger og jeg adskillige gange har studeret dens fascinerende indhold.

Da Søværnets Officersskole i april 2018 flyttede til Svanemøllens Kaserne, var der desværre ikke plads til at udstille samlingen på Forsvarsakademiet. Montren blev derfor anbragt i et hjørne af Søværnets Historiske Samling på depot Noret, hvor den i flere år stod uberørt og samlede støv – indtil Chefen for 2. Eskadre, kommandør Thomas S. Rasmussen, fik idéen til at vække samlingen til live igen.

Heldigvis fik flådestationen i foråret 2025 tilknyttet en engageret og ihærdig erhvervspraktikant, der tog udfordringen op med stor energi. Gustav Clausen kastede sig ikke blot over at genopstille montrens indhold, men også over den omfattende opgave med at indsamle og beskrive den historiske baggrund for hver enkelt genstand. Resultatet af dette arbejde er den bog, du nu har i hånden. En stor og velfortjent tak for indsatsen og det store gåpåmod skal lyde til Gustav – Bravo Zulu!

Det er mit håb, at denne bog vil gøre historien bag denne enestående sømilitære samling mere tilgængelig for alle, og at den vil vække samme nysgerrighed og respekt for flådens stolte traditioner, som montren i sin tid gjorde hos kadetterne på Nyholm.

God fornøjelse med læsningen.

*Korsør oktober 2025
kommandørkaptajn John M. Nielsen
Chef for Flådestation Korsør &
Garnisonskommandant*

Prolog

Denne mønt- og medaljeoversigt rummer en del af Søværnets historiske samling af mønter og medaljer, der allesammen fortæller en historie om det samfund, vi og vores forfædre har skabt. At forstå fortiden er spændende og vigtigt, og det handler både om krig, katastrofe og materiel knaphed, men også om alt det glædelige; bryllup, fødselsdag og fædreland.

Danmark står tilbage som et af Europas 12 nuværende monarkier, og det giver en rig historie, der skal formidles. I min tid som praktikant i Søværnets Historiske Samling har jeg beskæftiget mig med en del af Søværnets historiske samling af mønter og medaljer, der omfatter 78 genstande og et brev fra Lord Nelson.

Nogle effekter er samlet under én overskrift, hvis de har samme tema. Det kan være "Medaljer med Henrik Gerner" eller "Slaget på Reden". Miniatureudgaver og forskellige andre beslægtede udgaver er ikke nødvendigvis beskrevet direkte, men det er deres forgænger eller "slægtning". Endeligt vil jeg lave en ansvarsfraskrivelse: Alle oplysninger i denne oversigt er efter bedste evne indhentet, filtreret og sorteret for at bringe historisk vigtige oplysninger, som er vigtige i forbindelse med forståelsen af montrens mønter og medaljer og deres historie. Jeg har med mine nuværende forudsætninger være kildekritisk og undervejs benyttet mig af baggrundsviden, søgninger, læsning i arkiver og uddrag af biografier, men alligevel bliver jeg nødt til at tage forbehold for eventuelle fejlinformationer, forkerte årstal, navne- og professionsforvekslinger og forkerte beskrivelser og angivelser.

Jeg håber, denne oversigt kan være med til at skabe opmærksomhed og interesse for montrens mønter og medaljer. God læselyst!

-

*Gustav Clausen
Korsør den 7. september '25*

*"Det er en fejltagelse,
når en nation tror, at den kan holde ferie fra historien"
- Charles de Gaulle*

Indholdsfortegnelse

Forord (kommandørkaptajn John M. Nielsen).....	2
Forord (Gustav Clausen).....	3
Prægning af mønter og medaljer.....	6
Slaget på Reden.....	11
Danske mønter.....	21
Mønter fra koloniale besiddelser.....	29
Danske medaljer og ordener	39
Udenlandske medaljer	89

Prægning af mønter

Mønter har været centrale i menneskers handel med hinanden, men de er gået fra bare at være håndgribelige betalingsmidler til vigtige historiefortællere. Man er heller ikke længere i tvivl om, hvor mønterne kommer fra, da man i dag næsten ikke kan undgå landesymboler, regenter eller nationalpersonifikationer. Verden har altid været i rivende udvikling (sommestider afvikling), men mønterne har altid repræsenteret deres samtid.

Møntens historie er også en fortælling om bedrag, svindel og humbug. Møntforfalskninger har eksisteret lige så længe som mønterne. I antikkens Rom forsøgte man at udnytte værdien af de mere værdifulde metaller ved at blande kobber i sølv mønter, og i antikkens Grækenland blev kobbermønter skjult under et papirstyndt lag af guld. I middelalderen blev befolkningens manglende tillid til det monetære system et problem. Når sølvindholdet af bedragere blev reduceret, brast troen på mønternes værdi som følge deraf.

I dag vil man på de fleste mønter se ensartede, oftest identiske, motiver. Møntprægning er blevet meget præcist, og det er især på grund af møntfalsknerier, at man har været nødsaget til at lave riller i møntens kant, små, næsten ulæselige bogstaver, særlige materialesammensætninger og mange andre tiltag. Det er et meget stort skridt, der er taget siden adgang til simpelt me-

tal, en hammer og nogle primitive stempler, var det eneste der krævedes for at forsøge sig med prægning af mønter.

Håndprægning

Fremstillingen begyndte med, at en mere eller mindre omhyggeligt udskåret metalskive blev glødet i ilden for at blive til at have med at gøre. Derefter blev det placeret på det såkaldte understempel, som enten kunne ligge fast i et stykke træ, men oftest var det sådan, at man brugte en ambolt eller anden metalklods. Tit var stemplerne i sig selv også robuste nok. Herefter tog man overstempelen, som man placerede ovenpå. Med en hammer blev der så slået på overstempelen, så metalskiven fik motiv fra både over- og understempel. Det kunne jo også ske, at et stempel blev placeret halvskævt på metallet – det kunne resultere i dobbeltprægninger, og det er blandt andet sådanne mønter, der kan være interessante for samlere i dag. I Danmark blev håndprægning af mønter udfaset umiddelbart i starten af 1600-tallet. Her blev hammer og håndkraft erstattet af de nye skruestempler.

Prægning med skruestempel

I løbet af 1600-tallet og især i sidste halvdel blev det moderne at præge mønter med de nye skruestempler. Det er de første egentlige tegn på mekanisering af møntprægning.

Det skete i større rum med et skrustempel forbundet af vægtstænger. Flere mænd ad gangen trækker den store træbjælke rundt. Der er også set eksempler, hvor heste har klarer den del af arbejdet. Når det sker, roterer det store skrueaksel, hvilket resulterer i, at der lægges mange kræfter i overstempelen, som nu presses ned oveni det lille stykke metal, der kort herefter er blevet til en mønt.

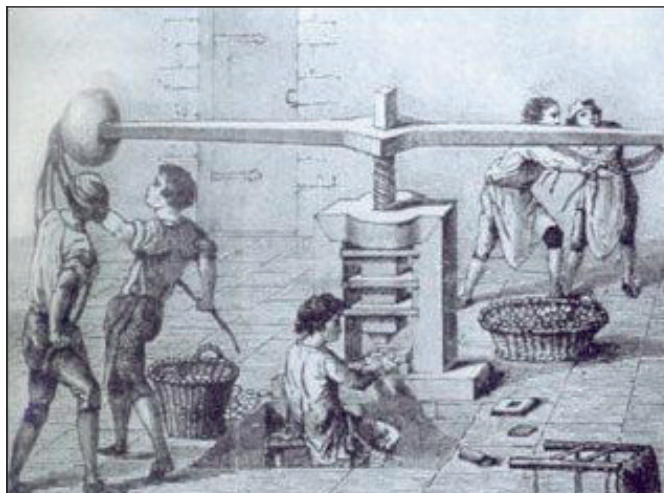

Sådan blev mønter håndpræget

Den runde udskæring af metal blev lagt under møntpressen af en arbejder, der sad i øjenhøjde med selve stemplet. En særlig arbejdsmetode havde de udviklet, så det var op til arbejderen selv at sørge for opretholdelsen af et fornuftigt arbejdstempo. Med langfingeren kunne han ramme den færdige mønt og skubbe den af pressen. Med tommeltot og pegefinger kunne han indlægge en ny metalskive, og sådan skulle arbejdet køre i ring. Det var bare om at passe på fingrene, for stemplet kom både med enorm vægt og enorm kraft. I knapt 200 år var dette ikke en usædvanlig måde at præge mønter på herhjemme. Der er i løbet af perioden udviklet flere udgaver af skruestemplet, også nogen der kun krævede betjening af en enkel mand.

*Eksempel på håndpræget mønt
(1 romersk denar fra år 194 – 195)*

Sådan blev mønter præget med skruestempel

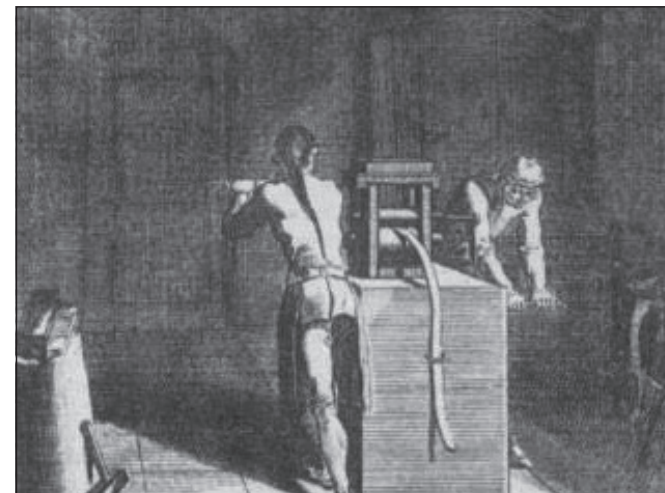

Flere af montrens dansk-vestindiske mønter er formentlig præget med skruestempel

Valseprægning

Præcision og ensartetheden tog over i de efterfølgende år. I denne periode blev valseprægningen en del af møntmesterens inventar, og det var et vigtigt fremskridt. Valsemaskinen var en rullemaskine, der kunne fordele nøjagtigt lige meget metal pr. mønt, og mønten kunne nu regnes i vægt. Det fungerede således at en lang ensartet plade af metallet tog sin form i valserul-

len. Herefter blev de skåret ud til blanke mønter, som så blev indlagt i pressen – en bevægelse pressede motivet ind i mønten, og det var møntprægning på rekordtid. Det betød samtidig, at mønterne ikke længere kunne beregnes som et unikt kunstværk på samme måde som de ældste mønter. Nu var stemplet det tætteste, man kunne komme på kunstneriske udførelser, men den lethed, det nu var at præge mønter, gjorde masseproduktionen overkommelig.

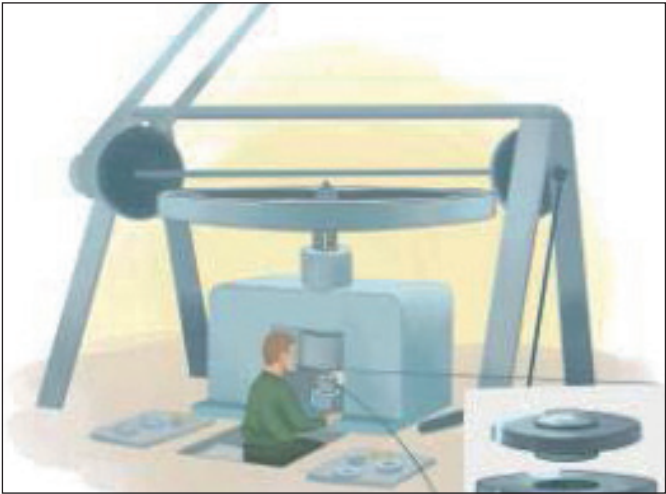
*Sådan vales metallet, der skal blive til mønter
Kobberstik eller tegning fra 1773*

*Eksempel på valsepræget mønt
(2 danske skilling fra år 1565)*

Moderne maskin- prægning

Moderne maskinprægning er den nuværende teknik, der bruges til prægning af nyere danske mønter. Det er efterhånden den mest udbredte teknik i hele verden, da den både er mange gange hurtigere, billigere og sikrere at benytte sig af. Understemplet, der oftest vil præge møntens avers (siden af mønten med regentens portræt), er også ved prægning med denne teknik fikseret. Selve prægningsprocessen minder meget om valseprægningsmetoden, men i dag tillader adgangen til elektricitet, at man kan præge op mod 800 mønter i minuttet. Forskellige tilføjelser og udviklinger af stemplerne giver moderne mønter en klar afgrænsning i kanterne, så det er tydeligt at opdage, hvis der af kanterne er afklippet metal.

Sådan kan moderne maskinprægning se ud

*Eksempel på maskinpræget mønt
(20 danske kroner fra år 2004)*

Del I

Slaget på reden

4 medaljer for Slaget på Reden	12
Lord Nelsons brev til H.C. Sneedorff	17

4 medaljer for Slaget på Reden

1. Mindemedalje over de faldne i Slaget på Reden d. 2. april 1801

Dette er en mindemedalje, slået til minde om de faldne danske søfolk i Slaget på Reden. Medaljen er i sølv, vejer 13,57 gram og har en diameter på 37 mm.

På forsiden ses en detaljeret fremstilling af mindehøjen på Holmens Kirkegård, hvor de faldne fandt deres sidste hvilested. Gravhøjen troner midt i billedet, hævet over det omgivende landskab og omkranset af en beplantning samt teksten "DE FALDT MEN DANMARK STOD". Nederst dateres obeliskens med teksten "FULDFØRT D. 2. APR 1804" - sammen år som medaljens fremstilling. På medaljens bagside omkranses teksten "FORTIENT VED MOD OG BLOD" samt dateringen på selve søslaget, der fandt sted d. 2. april 1801.

2. Medalje for 3. Jydske infanteriregiments deltagelse i Slaget på Reden d. 2. april 1801

Dette er en medalje, præget som hædersbevis for 3. Jydske infanteriregiments deltagelse i Slaget på Reden. Denne medalje er ligeledes i sølv, men illustrerer selve slaget fremfor at minde de faldne.

På den ene side vises en noget usædvanlig nærkamp mellem en soldat (pga. hans uniform fremstår han af noget ældre dato end 1801) og nogle slangelignende overnaturlige væsener, som spyr ild mod soldaten. Dette kan være en forhånelse mod fjenden, men det kan også være en billedlig metafor for fjendes modstand. Ovenover denne kampscene står: "FJENDENS OVERMAGT TILBAGEDREVEN", og nedenunder står: "KIØBENHAVN D. 2. APRIL 1801". Den anden side viser skriften "GUD OG DEN RETFÆRDIGE SAG" samt et møde mellem soldaten og en anden herreskikkelse, der sidder med en vægt i hånden.

3. Medalje i sølv for Slaget på Reden d. 2. april 1801

Dette er en medalje, slået sølv i anledning af Slaget på Reden. Formålet var, at den skulle ses som en taknemmelighed fra kongen, og der optræder da også diverse regalier på den ene side. Under disse står: "KONGEN HÆDER FÆDELANDET SKIÖNNER". På den anden side står: "MODET VÆRGER", og Slaget på Reden dateres allernederst. Centralt ses et ældre skibsstævn flankeret af flere danske nationalsymboler og en løve med rigsvåbenet indflettet illustrativt i udførelsen.

4. Medalje i guld for Slaget på Reden d. 2. april 1801

Dette er en medalje, slået guld i anledning af Slaget på Reden. Det er den samme medalje som beskrevet ovenfor, men denne er en mere eksklusiv udgave i guld. En medalje af denne type blev i april 2022 solgt på auktion hos Bruun Rasmussen for 220.000 kroner med en vurdering på 200.000 kroner. I montren findes også en miniatureudgave af denne.

Om Slaget på Reden

Slaget på Reden var et af de mest betydningsfulde søslag i danmarkshistorien, og det fandt sted på Københavns Red, farvandet ved København. Slaget skal ses i lyset af Napoleonskrigene, der i begyndelsen af 1800-tallet rasede i Europa. Danmark havde gjort et forsøg på at holde sig neutral, og sammen med Sverige, Preussen og Rusland var der dannet en neutralitetsalliance for at beskytte handelsskibe, der havde høj risiko for at blive kapret af briter eller franskmænd. Storbritannien, som havde verdens stærkeste flåde og var i krig med Frankrig, betragtede denne alliance som en trussel mod den maritime overlegenhed, som afgjort var hos dem. De kæmpede for at forhindre, at Danmark og resten af alliancen skulle komme til at støtte Frankrig indirekte på den ene eller den anden måde.

Danmark var formelt under psykisk syge Christian VII, men grundet hans sandsynlige skizofreni, var det i højere grad kronprinsen, senere kong Frederik VI, der regerede i landet.

Christian VII var ifølge de fleste historikere ikke egnet som konge. Allerede kort efter sin tronbestigelse udviste han ekstremt barnlig og umoden adfærd. Han var seksuelt udfarende og havde voldsomme raserianfald, hvor han efter sigende blev låst inde i gemakket af hoffet, når han blev for ustyrlig.

Den 2. april 1801 angreb den britiske flåde, under ledelse af admiral Horatio "Lord" Nelson, København. Den danske flåde havde mobiliseret pramme og linjeskibe samt et forsvar i form af fæstningsbatterier på Reden, men alligevel tippede vægten til den britiske side. Flere danske skibe brændte eller sank, og 1.000 danske soldater døde eller blev sårede. Det var tilfældet for ikke engang halvt så mange briter.

Admiral Lord Nelson var en bemærkelsesværdig og dygtig leder under søslaget. Han var dog også bedst når han stod på egne ben. Under søslaget blev han af sin overordnede admiral Sir Hyde Parker beordret at trække sig tilbage og afblæse angrebet. Det var i dette øjeblik, udtrykket "at vende sit blinde øje til" (engelsk: turning a blind eye) blev født. Nelson tog efter sigende sin kikkert op for sit blinde øje og sagde: "I have a right to be blind sometimes. I really do not see the signal." Han fortsatte med at kæmpe. Slaget varede i alt 5 timer, og i dag står det tilbage som en egentlig britisk sejr, men Danmark havde forsvaret sig så vel, at det imponerede selv fjenden. Kort efter udkæmpelsen døde den russiske zar Paul I, og neutralitetsalliancen faldt fra hinanden.

Mindehøjen på Holmens Kirkegård, der er vist på medaljen, er det centrale fysiske mindesmærke over de faldne i Slaget på Reden. Højen blev anlagt over en massegrav, hvori både menige og officerer blev begravet side om side, hvilket var bemærkelsesværdigt, da dette var et symbol på det at bryde med de sociale lag og være fælles om en stærk nationalfølelse, der i de 70 år derefter dannede grundlaget for den tidsperiode i Danmarkshistorien, der i dag er kendt som Romantikken.

Begravelsen fandt sted allerede tre dage efter slaget, påskesøndag 1801, og blev overværet af

*Christian VII af Danmark
Konge af Danmark under søslaget
Havde dog meget lidt magt i praksis*

en betragtelig procession med deltagelse fra hofmarskalen, byens borgere og hele tusind mand fra Det Kongelige Livkorps.

Mindesmærkets tilblivelse blev i høj grad muliggjort af borgernes egne bidrag. Initiativet blev iværksat af kobberstikker Gerhard Ludvig Lahde, der ramt af sorg og national stolthed lavede et stik af kampen og donerede hele overskuddet til opførelsen af mindehøjen. Midlerne strømmede især ind fra hovedstadens middelklasse, og blandt bidragsyderne var der få fra hertugdømmerne.

*Frederik VI af Danmark
Kronprins under søslaget
Overtog meget regeringsansvar i 1784*

Monumentet blev tegnet og udført af Johannes Wiedewelt, en af tidens mest anerkendte billedhuggere, og kombinerer klassiske, antikke symboler med nordisk gravtradition.

Jordhøjen, udformet som en oldtidshøj, er bygget direkte over massegraven. I højens indre findes en granitbue med en marmortavle, dekoreret med den førnævnte laurbær-eg-krans. De omkringliggende kampesten, der bærer officerernes navne, er arrangeret præcist efter flådens virkelige opstilling, og det er meget interessant at se på.

Højen blev plantet efter en nøje udarbejdet plan: elleve popler, én for hver officer, som står samlet, egetræer danner en ramme, vedbend slynger sig op ad stensætningen, og i baggrunden ses grupper af blodbøg, bæverask og sørgepil, planter, der udtrykker sorg, styrke og erindring. Hele området er omgivet af hvidtorn og vintergrønne nåletræer.

Mindehøjen blev officielt indviet af kronprins Frederik VI i 1804, fire år inden Frederik blev konge, og blev dermed et af de første offentlige monumenter rejst af borgerne selv.

Emil Wilhelm Normann: "Slaget på Rheden d. 2. april 1801"

Admiral Lord Nelson
Portræt 1799, af Lemuel Francis Abbott

Mindesmærket på Holmens Kirkegård

Medalje 1
MH Mønthandel

Medalje 2
MH Mønthandel

Medalje 3
Bruun Rasmussen

Lord Nelsons brev til Kommandør H. C. Sneedorff 12. april 1801 – og gipsafstøbninger af originale medaljer

*Se dansk oversættelse af brevet ved at
trække skuffen i montren ud.*

Der blev slået flere forskellige medaljer i forbindelse med Slaget på Reden – flere af dem er at finde i montren. De havde stor historisk betydning og stor værdi for veteranerne, uanset om man var på dansk eller britisk side. 42-årige viceadmiral Lord Nelson (1758 - 1805), der var næstkommanderende på britisk side under det dramatiske søslag, var også selv glad for medaljerne, der var trykt for at ære og hylde ham. Den 12. april, 10 dage efter den skærtorsdag, hvor Slaget på Reden fandt sted, skrev Lord Nelson et brev til chefen for den danske Søof-

ficersskole, H. C. Sneedorff (1759 – 1824, chef for Søofficersskolen fra 1797 til sin død). Brevet er skrevet ombord på HMS Elephant, Nelsons flagskib, hvorpå han under søslaget 10 dage forinden satte sin kikkert op for det blinde øje, da hans overordnede, admiral Hyde Parker (1739 - 1807), beordrede kampen indstillet med signalflag.

Nelson havde i forbindelse med sit møde med kronprinsen formentlig også mødt H. C. Sneedorff, men som han selv formulerer det, kunne han ikke huske navnet. Brevet blev altså sendt til officersskolen, men på grund af navneforvirring, blev Sneedorff omtalt som Schneder. På daværende tidspunkt var søofficersskolen beliggende i Frederik VIII's palæ, som blev bygget fra 1750-1760. Brevet udtrykker Nelsons inderlige respekt for ledelsen, skolen og dens elever, og

hans ønske om at inspirere eleverne med vidnesbyrd om anstændig opførsel og tapperhed, nærmere bestemt de to medaljer, som sammen med kopien af Nelsons brev ligger som gipsafstøbninger i montren.

Den ene medalje, Lord Nelson i sit brev beskriver, er medaljen præget til erindring om Slaget ved Nilen, hvor han og hans styrker i 1798 sejrede overbevisende over den franske flåde i Aboukir-bugten. Det er den autentiske medalje lige nedenunder kopien af Nelsons brev. Den anden medalje er udover gipsafstøbningen ikke i montren. Det er medaljen, som markerer genindsættelsen af kongeriget Napoli. I forbindelse med denne medalje skriver han i sit brev, at han "ikke kan finde beskrivelsen af sidstnævnte medalje", men forsikrer at den opadgående sol motivet på medaljen symboliserer genindførelsen af det "rette" styre. Fra Nelsons perspektiv var det i høj grad hans fortjeneste, at den bourboniske konge (den adelsdynastiske konge) blev genindsat i Napoli, da området blev befriet fra franske styrker. Derudover beskriver Nelson i sit brev at det var hans skib "Foudroyant" der i sommeren 1799 bragte kardinal Martiny og Kong Ferdinand IV af Napoli til Punta Madelena, tæt ved Napolibugten.

Nelson vedlægger desuden en kort beretning om sit liv, som han håber, vil inspirere kadetterne. Som han formulerer det: "det kan ikke skade ungdommen og kan gøre godt, da det viser, at udholdenhed og god opførsel vil hæve en person til de højeste hædersbevisninger og belønninger." Som han selv udlægger det, har han altså kun

gode intentioner med brevet, og det kan virke nok så paradoksalt at udkæmpe et blodigt søslag på Københavns Red og så knap 2 uger senere rose den danske søofficersskole og "anmode om tilladelse" til at skænke skolen to medaljer som påmindelser om, at man kan komme langt, hvis man har udholdenheden og opførslen i orden. Men disse tilfælde var ikke nødvendigvis store modsætninger - for Lord Nelson var det diplomati.

Lord Nelson beskrev i et andet brev til sin kæreste, Lady Emma Hamilton, at "The Danes are the bravest fellows I ever saw; and their fire was incessant", altså at "danskerne er det modigste/tapreste folk, jeg nogensinde har set; og deres ild var uophørlig". Han anerkendte altså danskerne som en reel modstand, og derfor var diplomati landene imellem vigtigt at pleje. I et tredje brev nævnte han, at "det var en trist pligt at kæmpe mod et så ædelt folk," og at han "håbede, at Danmark og England snart kunne være i fred."

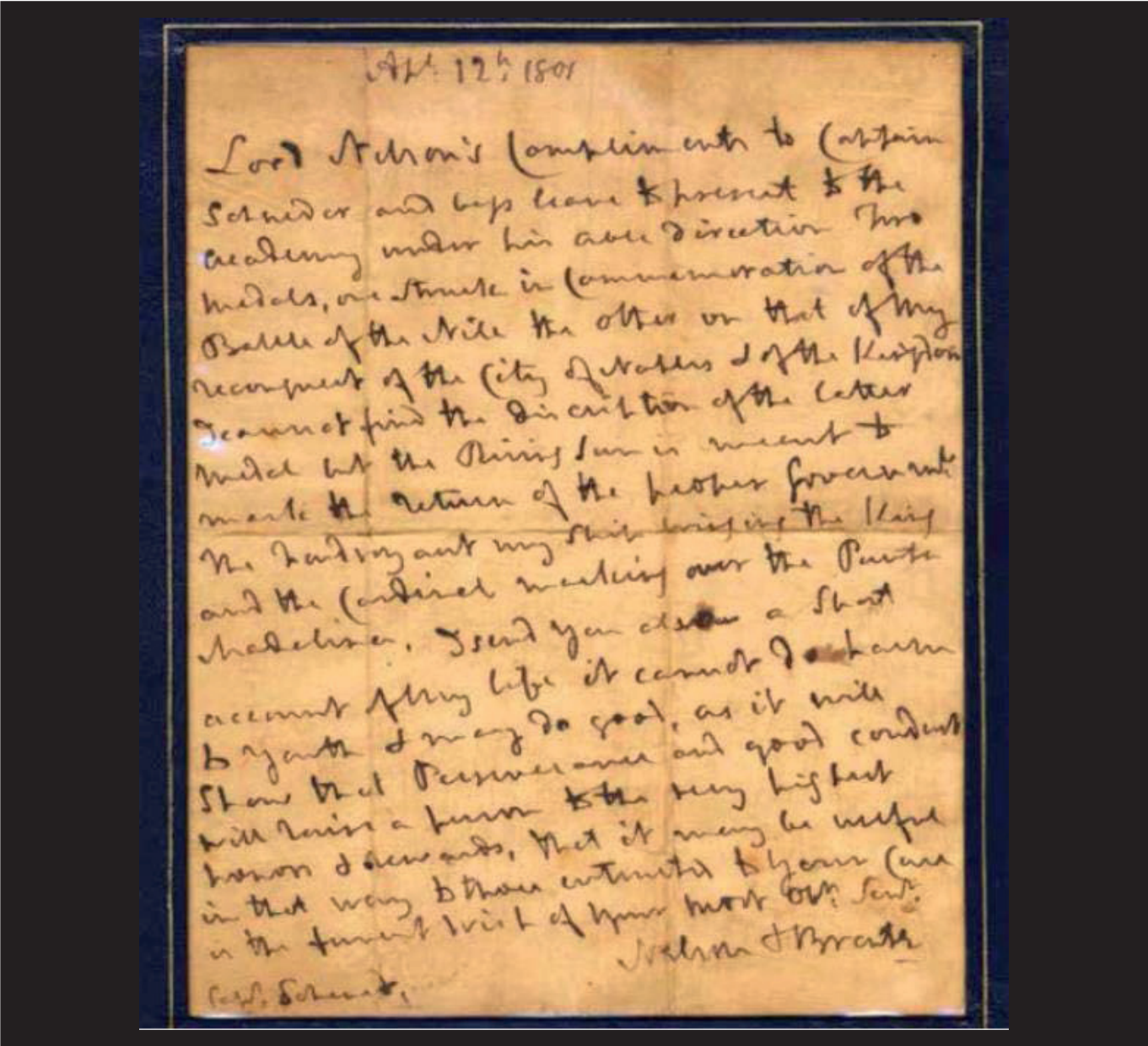
Flere af Nelsons breve, inklusiv det som kopi tilstedeværende i montren, afsluttes med "your most obedient servant, Nelson and Bronte", som er et eksempel på den respekt, Nelson havde for Danmark. Han havde desuden lovet at skåne Danmark, hvis befrielsen gik fredeligt, og ved våbenstilstanden den 9. april fik parterne derfor også lejlighed til at hvile og pleje forbindelserne.

Admiral Lord Nelson
Portræt 1799, af Lemuel Francis Abbott

H. C. Sneedorff
Foruden chef for officersskolen var Sneedorff en dygtig digter

Del II

Danske mønter

4 danske marck//”Eben Ezer”	22
2 danske skilling	25
10 danske kroner//Bryllupsmønt 1967	27

4 mark 1659 // “Eben Ezer” Venstre montre, nr. 4

Dette er en 4 mark-mønt fra 1659, også kaldet Eben Ezer-mønten. Den blev udstedt under Frederik III (1648-1670) efter den danske sejr over svenskerne ved stormen på København natten til 11. februar 1659 – en afgørende begivenhed under Karl X Gustavs (1654-1660) angreb på Danmark. Mønten er præget i sølv i København, men på grund af krigstidens økonomiske vanskeligheder er lødigheden på lige over 67% forholdsvis lav.

Frederik III gik i krig mod Sverige den 5. juni 1657 med forventning og håb om at udnytte Sveriges aktiviteter i Polen. Hovedformålet var at generobre de tabte områder, Øsel, Gotland og Halland, som freden i Brömsebro i 1645 havde medført. Det blev set som et angreb, fordi Danmark havde støtte fra Polen og Holland. Med en hær på 7-14.000 mand gik svenskerne uden overvældende modstand op gennem Jylland, og sidst i januar spadserede tropperne over isen på Lillebælt. På ganske få dage var Fyn under svensk kontrol, og videre over isen gik de til Sjælland samt Langeland og Falster. Svenskernes massive fremrykning fik Frederik III til at søge om fred med svenskerne, og det var ikke ligefrem en anmodning, som gavnede folkets syn på ham.

Den 26. februar 1658 havde Karl X Gustav tvunget Danmark til at underskrive Roskildefreden, hvor Danmark måtte afstå Skåne, Halland, Blekinge, Bohuslen, Bornholm og Trondhjems len. Allerede få måneder senere brød Karl X Gustav freden og indledte en ny invasion med målet om at udslette Danmark som stat og gøre det til en svensk provins. På beordring fra et svensk krigsråd landsatte svenskerne tropper ved Korsør og indtog store dele af Sjælland og belejrede København fra august 1658. Byen var under konstant pres og bombardement, men modstod i månedsvis takket være stærke forsvarsværker, beslutsomhed og støtte fra Holland, som bragte friske forsyninger til soldaterne.

I et halvt år var København belejret, inden svenskerne gjorde deres afgørende indsats mod os på den anden side af sundet. Angrebet kom natten til den 11. februar 1659. De svenske tropper stormede København, men det lykkedes dem ikke at indtage byen. Knap en tredjedel af de svenske soldater faldt under angrebet, og i dag huskes stormen på København som en vigtig dansk sejr.

På averset bærer mønten kongens kronede monogram “FR III” omgivet af værdiangivelsen “IIII

MARCK DANSKE” og det latinske: “Eben Ezer”, som er et bibelsk udtryk fra 1. Samuels bog, som betyder “Hjælpens sten”. Udtrykket bruges i sammenhæng med israelitternes sejr over filistrene: “Derpå tog Samuel en sten og stillede den op mellem Mizpa og Jeshana; og han kaldte den Eben-Ezer, idet han sagde: “Hidtil har Herren hjulpet os!”

Det var et klart religiøst signal, der udtrykte kongens og folkets taknemmelighed for Guds beskyttelse mod svenskerne. På reverset står der langs kanten: “Soli Deo Gloria”, som betyder “Ære være Gud alene”. Denne tekst omkranser et stærkt religiøst billede, som forestiller en sky, der brydes af en arm. Denne arm holder en stor sabel, som under dateringen “11. Feb.”, skærer en anden arm, som rækker ud efter kronen, midtover ved pulsåren. Dette symboliserer Guds beskyttelse af kronen og kongen, og skildringen

i sig selv er en af de mest markante på danske mønter, og der ses sjældent så stærk symbolik på nyere europæiske mønter. Som befolkningen så det (som de skulle se det) var det jo Gud, der skulle æres i forbindelse med den danske sejr over svenskerne, og det er derfor, hånden med sablen kommer fra skyen.

Frederik III var ikke den eneste konge, der benyttede sig af den symbolske “Eben Ezer”. Frederik V (1746-1766) gjorde også brug af udtrykket på hans dukat fra 1758, men han var efter sigende ikke religiøst engageret eller pietistisk anlagt i lige så høj grad som Frederik III, der selv var dybt luthersk og mente, at det var Guds opgave at vælge den danske regent, og derfor tillod hans intelligens og strategi at afskaffe det gamle valgkonedømme i 1660. Dette var til fordel for det arvelige, enevældige styre, som bestod indtil 1848.

Frederik III af Danmark

Karl X Gustav af Sverige

Fredsftalen mellem Danmark og Sverige

"Fredstaffel" på Frederiksborg Slot, februar 1658

2 skilling danske 1740

Hører under højre montre, nr. 24/25

I 1740 lod kong Christian VI (1730-1746) præge en række kobbermønter af lavere værdi, heriblandt 2 skilling danske, som udmærker sig ved sin tilsyneladende funktion i rigets oversøiske handel, især i Dansk Vestindien. På denne tid var Danmark en aktiv kolonimagt med besiddelser i Caribien, først og fremmest øerne Sankt Thomas, Sankt Jan og Sankt Croix, som tilsammen udgjorde kolonien Dansk-Vestindien. Mønten indgik i daglig handel og var en del af rigsdalersystemet, hvor 1 rigsdaler svarede til 96 skilling. Averset angiver møntens værdi "2 SKILLING DANSKE" samt årstallet 1740. Der er ikke fundet sikre dokumenter, der udtrykkeligt angiver, at mønten var bestemt for brug i Vestindien,

men kobbermønter af denne type er flere gange dokumenteret fundet i jorden på de vestindiske øer, hvilket gør det overvejende sandsynligt, at de indgik i cirkulationen dér. Desuden er værdiangivelsen flankeret af teksten: "DE DANSK · AMERIC · EYLAND · KAAB · MYNT", hvilket med lidt god vilje oversættes til: "De dansk amerikanske øers kobbermønt", og det tyder stærkt på, at mønten har været brugt på de dansk-vestindiske øer. Derudover er mønten mærket med "C·W". C og W er initialerne for Christopher Walther, der var møntmester på Kongsberg Mønt i Norge fra 1733 til 1775. Hjertet mellem initialerne er Kongsberg Mønts egen signatur, som var brugt siden grundlæggelsen i 1686.

Reverset viser Christian VI's kronede monogram, omgivet af skriften "NOR VAN G D G REX DAN", hvilket oversættes til: "Christian VI, Konge af Norge, Venderne og Gotherne, ved Guds nåde konge af Danmark". Det er altså et meget klassisk revers taget den historiske periode i betragtning.

Behovet for værdimæssigt små mønter i kolonierne var betydeligt. Store sølvbeløb blev oftest anvendt i større handler mellem de forretningsdrivende eller transporteret videre i det internationale kredsløb. De daglige transaktioner i kolonierne krævede mønter af lavere værdi og robust materiale. Det kunne være til køb af varer, betaling af arbejdskraft og handel mellem lokalbefolkningen. Kobber var hertil særdeles velegnet, for det er både billigt og let at forme. At en dansk kobbermønt med betegnelsen "skilling danske" fandt anvendelse i Caribien er bare et af mange eksempler på rigets bestræbelser på at skabe ét ensartet møntsystem, også uden for Europas grænser.

Christian VI af Danmark

Bryllupsmønt fra 1967 (10-krone) Højre montre, nr. 26

I anledning af prinsesse Margrethe og prins Henriks bryllup den 10. juni 1967 blev der udgivet en særlig erindringsmønt med en pålydende værdi af 10 kroner. Udgaven i montren er ikke den almindelige kobbernikkeludgave, men en mere eksklusiv version præget i sølv.

Mønten er slået i 0,800 (80%) sølv og vejer 20,4 gram, hvilket svarer til en finvægt på 16 gram rent sølv. Den har en diameter på 36 mm. Den blev præget som en erindringsmønt og solgt direkte til offentligheden som minde om det kongelige bryllup.

Siden kong Christian IX og dronning Louises guldbryllop i 1892 har der været tradition for at udgive en erindringsmønt ved større begivenheder i kongehuset, som enten har været sendt i cirkulation eller solgt som samleobjekter. De har haft værdier på 2, 5 og 10 kroner. Danmarks nyeste erindringsmønt/mindemønt udkom i 2024 i anledningen af tronskiftet d. 14. januar og var en undtagelse fra de mange erindringsmønter i sølv, da den udkom som en 20-krone i aluminiumsbronze, hvoraf nogle blev sendt i cirkulation og nogle blev solgt som ucirkulerede udgaver.

Averset på denne 10-krone i sølv prydes af et højrevendt portræt af Frederik IX (1947-1972) med teksten: "FREDERIK IX · KONGE AF DAN-MARK".

Prinsesse Margrethe og prins Henriks bryllup var kendt som et moderne kongebryllup.

Reverset af mønten viser et højrevendt dobbeltportræt af prinsesse Margrethe forrest og prins Henrik af Laborde de Monpezat bagerst, flankeret af teksten: "PRINSESSE MARGRETHE · PRINS HENRIK · 10 JUNI 1967". Nederst på reverset er værdien "10 KRONER" angivet.

Vielsen i holmens kirke

Del III

Mønter fra koloniale besiddelser

27 mønter fra Dansk-Vestindien	30
6 mønter fra Dansk-Østindien	33

Dansk-Vestindiske mønter

Højre montre, nr. 24 og 25

Mønterne, der ligger fordelt nederst på to rækker i højre montre, stammer fra Danmarks koloniale besiddelser i Vestindien, først og fremmest øerne St. Thomas, som blev koloniseret i 1671 samt St. Jan, som blev koloniseret i 1717 og St. Croix, som blev koloniseret i 1733. Øerne var under dansk kontrol fra begyndelsen af det 18. århundrede og frem til 1917, hvor de blev solgt til USA og blev til de nuværende Amerikanske Jomfruøer (US Virgin Islands). Øernes økonomi var primært baseret på sukkerplantager, slavearbejde og produktion af melasse, hvilket var fundamentet for møntsystemet og dets udvikling gennem kolonitiden.

De første mønter, der blev præget til brug i de Dansk-Vestindiske Øer, stammede fra de danske møntværksteder i København. I begyndelsen af kolonitiden brugte man mønter fra det danske rige, herunder rigsdaler og skilling, men der blev hurtigt behov for et specifikt møntsystem til kolonierne, især i lyset af øernes økonomi, som var afhængig af handel med blandt andet sukker og andre råvarer, der baserede sig på slavehandlen.

I midten af 1700-tallet blev der oprettet et mere systematiseret mønt-/valutasystem for de Dansk-Vestindiske Øer, der også skulle sik-

re, at der var et stabilt økonomisk fundament for handel og økonomisk aktivitet i kolonien. Dette system bestod af cent, bit, daler og vestindisk courant. I 1740 blev den første mønt til Dansk-Vestindien præget. Det var en kobbermønt kaldet "kappemønten". Denne mønt var designet til at bruges i det lokale marked, hvor de europæiske mønter ofte blev betragtet som for store til dagligdagsbrug.

De første danske mønter, der blev præget i kolonierne, var ofte i kobber. Det skyldes, at kobber var billigere og lettere at få fat i end så mange andre metaller, eksempelvis sølv som ikke var ualmindeligt blandt de europæiske mønter. I montren er også en guldmønt herfra. Nogle af de tidlige kobbermønter i perioden 1750-1780 havde på den ene side kongens portræt og på den anden en angivelse af møntens pålydende værdi, fx 1 eller 2 skilling.

De første kobbermønter var ikke altid præget med en årgang, og det var først senere, at mønterne begyndte at få præcise angivelser af deres prægningsår.

I begyndelsen af 1800-tallet blev der også præget sølvmønter, især i forbindelse med at

økonomien i kolonien udviklede sig og flere døre åbnede sig. Guldmønter blev sjældnere, men fandtes i nogle af de højere valutaenheder, som blev brugt til store transaktioner. I 1800-tallet blev der også præget danske rigsdalere i kolonierne, hvilket havde en vis vægt i forhold til handel med europæiske kolonier og de amerikanske kontinentale kolonier.

I løbet af 1800-tallet blev der indført flere særlige mønter i kolonien, især som svar på den stigende økonomiske aktivitet og ønsket om at skabe en mere stabil valuta. Mønterne i denne periode havde ofte et meget detaljeret udseende med kongelige symboler og betegnelser, som det også tydeligt ses i montren, for eksempel med det smukke sejlskib på nogle af de gamle skillingsmønter. Der er også tilfælde, hvor mønter er præget med symboler som sukkerkrukker, våbenskjold, slanger, fugle eller værktøjer, såsom segl.

Mønterne fra 1800-tallet bar ofte portrætter af den danske konge, såsom Frederik VI og Frederik VII, som afspejlede en fast forbindelse mellem kolonierne og det danske monarki. Nogle af disse portrætter er særdeles velbevarede og er tydelige i montren.

I 1917, da Danmark solgte de Dansk-Vestindiske Øer til USA, blev de danske mønter ikke længere brugt. De blev gradvist afløst af amerikanske mønter og i dag er det den amerikanske dollar, der betales med på øerne.

Christiansted på St. Croix, af tegner Thomas Christian Sabroe

Dansk-Ostindiske mønter

Venstre montre, nr. 23

Mønter fra Dansk-Ostindien blev slået i København og brugt i Trankebar, en dansk koloni i Indien fra 1620 til 1845, og tjente som betalingsmiddel i både lokal handel og økonomisk konkurrence kolonierne imellem. Seks af dem ses nederst i venstre montre.

Mønt nummer 1 (se mønterne nummereret på billedet) er en såkaldt royalin – den er fra 1756 og lavet i sølv. Som det kan ses både i montren og på billedet er denne mønt den eneste af de seks, som har en næsten perfekt cirkulær form. Averset viser Frederik V's (1746-1766) kronede monogram, et dekorativt femtal. Reverset er mærket med årsangivelsen "1756", værdiangivelsen "I ROYALIN" og et trykt dansk rigsvåben derunder. Mønten er tilmed præget med et lokalt møntstempel, som giver mønten en rillet krans på begge sider.

Frederik V omtales af nogen som fredens konge og af andre som den svage konge, for der var udenrigspolitisk fred i hans regeringstid – Danmark deltog ikke i større krige. Hans regeringsperiode var hidtil den bedste for kunsten og kulturen, for politik var ikke hans interesse. Gennem hele regeringsperioden istøttede kongen sig til ministre som udenrigsminister Bernstorff og overhofmarskal A.G. Moltke.

Mønt nummer 2 er fire årtier yngre end mønt nummer 1. Den blev præget under Christian VII (1766-1808), hvis kronede monogram også pryder averset. Reverset har samme struktur som den første mønt: værdiangivelsen på "2 ROYALINER" og Danmarks rigsvåben.

Christian VII var ifølge de fleste historikere ikke egnet som konge. Allerede kort efter sin tronbestigelse udviste han ekstremt barnlig og umoden adfærd. Han var seksuelt udfarende og havde voldsomme raserianfald, hvor han efter sigende blev låst inde i gemakket af hoffet, når han blev for ustyrlig.

Mønt nummer 3 er også en royalin – denne er fra 1780'erne, udgivet under Christian VII og minder på mange måder om mønt nummer 1. Den er også rimelig cirkulær, men det lokale møntstempel er ringe centreret. Ellers er typen den samme som mønt nummer 1.

Mønt nummer 4 er i mindre god tilstand, og derfor er den svær at datere præcist. Det er sandsynligvis en kas-mønt, en mindre dagligdagsmønt. Den er ujævnt i kanten, og dette var typisk, da det kun var få mønter, som fik fastsat en nøjagtig vægt. Man kan se et kronet monogram på averset.

Mønt nummer 5 er i langt bedre tilstand end mønt nummer 4. Den er ligeledes betegnet som en kas-mønt, hvilket også står på reverset. Her står der også et årstal, "1816". Averset viser Frederik VI's (1808-1839) kronede monogram.

Frederik VI var konge under romantikkens unge dage. Han er kendt for sine omfattende reformer af blandt andet landbruget, fattigforsorgen og skolesystemet. Fem år efter hans tronbestigelse hændte det økonomiske kollaps, som dannede grundlag for en svær tid. Dertil skal lægges, at bombardementet af København var i 1807, og at tabet af flåden svækkede Danmark globalt. I 1814 mistede Danmark Norge, hvor Frederik havde medvirket til grundlæggelsen af det nuværende universitet i Oslo.

Mønt nummer 6 er ligeledes en kas-mønt, denne fra 1845, udgivet under Christian VIII. Den har samme struktur som mønt nummer 5, og er særdeles velstøbt af en kas-mønt at være.

Christian VIII (1839-1848) var kendt for sine reformer af administrationen i købstæder og landkommuner, men i dag er han mest kendt for den politiske uro omkring hans død i 1848, som førte til underskrivelsen af grundloven og krigen om Slesvig og Holstens tilhørsforhold. Han var efter sigende glad for kunst og kultur – dette var afspejlet i hans politiske engagement.

Danmarks engagement i Ostindien begyndte i 1620, da Christian IV sendte Ove Gedde af sted med det nystiftede Dansk Ostindisk Kompagni. I

november samme år indgik Danmark en traktat, den dansk-tanjourinske traktat, med kongen af Tanjour, hvilket gav danskerne ret til at oprette en handelsstation og fæstning, Dansborg, i Trankebar på Coromandelkysten i det nuværende Tamil Nadu i Sydindien. Denne traktat gav danskerne ret til at handle frit i hele kongeriget Tanjour og ret til at praktisere kristendommen og føre retssager mod egne borgere. I §8 og §9 blev det aftalt, at danskerne kunne bruge deres egne mønter, danske sølvkroner og ceylonske lariner. Det var dog ikke en udtrykkelig ret til at slå egen mønt i Trankebar, hvilket skulle forhandles særskilt og kom først senere

I 1620'erne forsøgte Danmark først at introducere egne mønter - herunder Christian IV's sølvkroner - men disse blev hurtigt afvist af de lokale handlende og myndigheder. De blev vurderet lavere end deres pålydende værdi og blev ikke accepteret som gangbar eller gyldig mønt.

Et eksempel på en fejlslagen introduktion af mønter var da man i 1624 ville sætte piastre, som var de store danske sølv mønter, i cirkulation. Disse mønter blev i København præget særligt til handel Indien, men de var på længere sigt alt for dyre at fremstille. I stedet begyndte man at bruge mønter, som allerede var særdeles velkendte i området, nemlig hollandske, portugisiske og spanske mønter.

Portugal var kendt som de første europæere i Indien. Allerede i 1498 ankom de med Vasco de Gama og etablerede kolonier som Goa, Daman,

Diu og Cochín. Portugiserne opbyggede forholdsvis hurtigt et helt handelsimperium, muliggjort af adgangen til Malabar- og Coromandelkysten. Portugals velstand regnedes i realer og cruzados, som var de portugisiske sølv mønter. Godt hundrede år efter, da danskerne ankom, var det altså en stabil og kendt valuta, som blev brugt i området fordi de var udbredte og grundet deres høje lødighed. Derfor var det svært at få danske mønter integreret og opbygge en troværdighed omkring dem.

Spanske mønter var også udbredt i området, for Spanien var anset som den globale sølvøkonomi. De havde mønter i Bolivia og Mexico og havde derfor ingen problemer i produktion og udbredelse af deres sølv mønter. Fragten til området skete via Manila-galeoner - spanske skibe, der sejlede mellem Manila (Filippinerne) og Acapulco (Mexico) fra 1565 til 1815. Disse skibe udgjorde den primære handelsrute mellem Asien og Amerika for Spanien og bragte foruden de spanske sølv mønter varer som silke, krydderier og porcelæn fra Asien til Amerika. Ruten var kendt for sin lange og farlige rejse, hvor mange søfolk mistede livet.

Holland var også en stor handelsmagt i Asien. Det Hollandske Ostindiske Kompagni (VOC) blev stiftet i 1602 og blev hurtigt den stærkeste europæiske aktør i Indien og Sydøstasien. Kompagniet oprettede flere handelsstationer og fæstninger i Indien, deriblandt i Negapatam og Pulicat, nær Trankebar, som jo var her Danmark forsøgte at introducere sine mønter.

Størstedelen af mønterne i Ostindien indtil Danmarks tilstedeværelse, var primært lavede af sølv. Flere af mønterne, der ses i montren, er de såkaldte kas-mønter. De blev introduceret, da der manglede en lille dagligdagsmønt, som handelsmændene kunne bruge i mindre handler. Skulle man eksempelvis kun købe en lille pose ris eller et stykke frugt på markedet, var det ikke praktisk at betale med en sølv- eller guldmønt, for der var ingen byttepenge, som man kender i dag. Mange handler var altså dårlige for kunden og i mange tilfælde uretfærdige. Disse upraktiske handler affødte kas-mønterne, mønter støbt i materialer som kobber og bly. Grundet den lave materielle værdi havde de sjældent en standardiseret vægt. Navnet "kas-" kommer sandsynligvis fra det tamilsk/sanskritiske "kāsu", som blot betyder "mønt". Nogle omtaler også royalinerne som kas-mønter, og der er ganske vist også flere royalinere iblandt de seks mønter i montren.

I løbet af 1760'erne og henover 1770'erne aftog møntudstedelsen i Trankebar. Det danske Asiatiske Kompagni (genoprettet i 1732) mistede gradvist sin økonomiske styrke i international handel. De danske aktiviteter i Indien blev mindre og mindre vigtige i forhold til f.eks. Kina-handelen. Lokale markeder i Sydindien blev i stigende grad domineret af engelske og franske mønter. De danske mønter kunne ikke konkurrere i udbredelse eller tillid og blev i stigende grad udfaset. Det var ganske enkelt for dyrt og upraktisk at opretholde en fuld møntproduktion i en lille koloni som Trankebar. Det var billigere og lettere at anvende mønter, der allerede

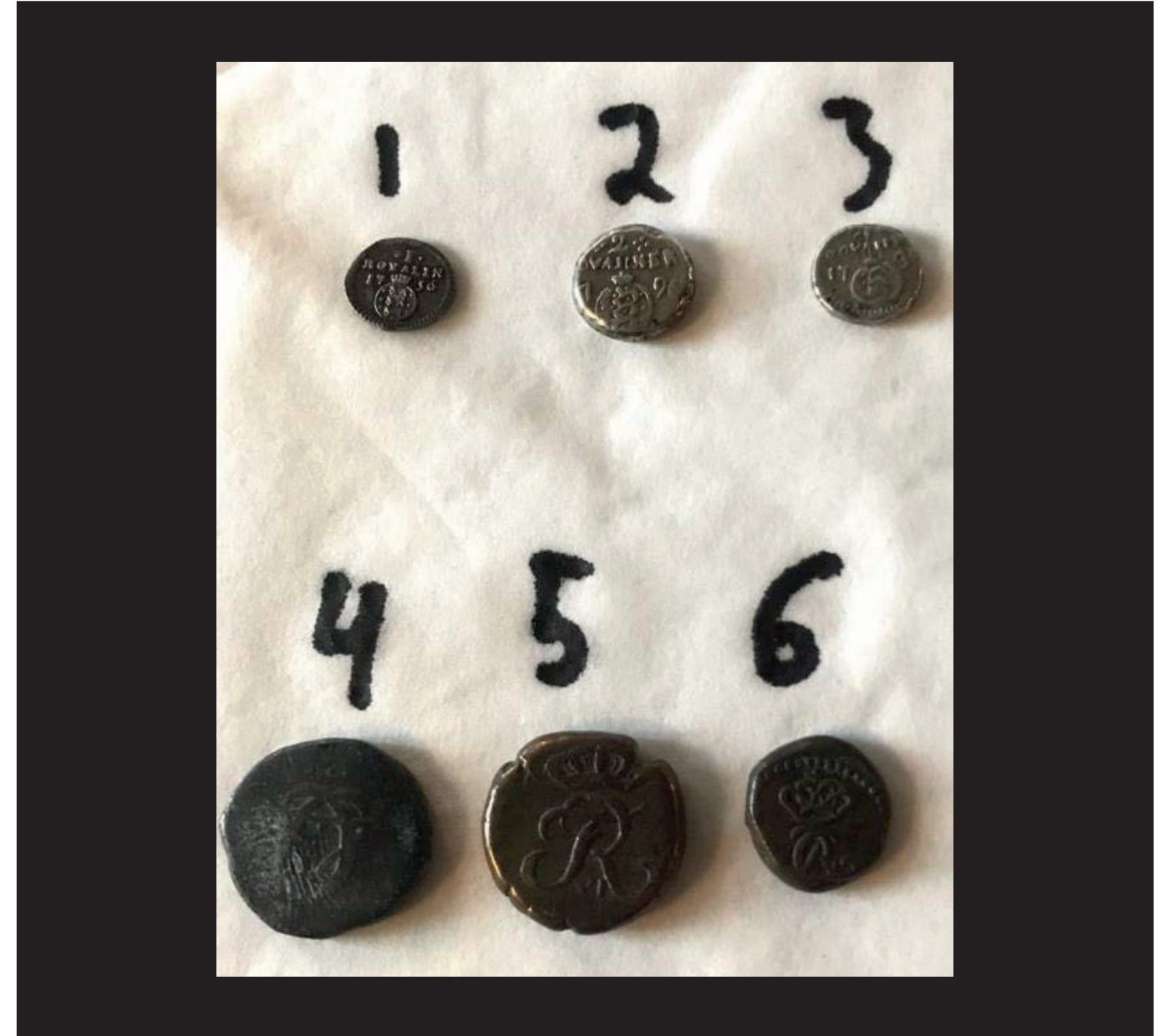
var i omløb, særligt britiske og lokale indiske. Danmark var på dette tidspunkt en lille spiller i Indien, som tilmed var omgivet af den dominerende britiske East India Company. Et etableret dansk møntsystem havde ringe strategisk værdi i et område, hvor Storbritannien havde militær og økonomisk kontrol. Da Danmark solgte Trankebar til Storbritannien i 1845 under Christian VIII, ophørte det danske møntvæsen i Ostindien helt.

Ove Gjedde (1594-1660)
Det Kongelige Biblioteks portrætsamling

Christian IV af Danmark

Kolonier i og omkring Sydindien
Aerenlund.dk

Den dansk-tanjourinske traktat, bedre kendt som
Trankebar-traktaten Kilderne.dk

Del IV

Danske medaljer og ordener

2 medaljer for Slaget ved Køge Bugt	40
Medalje for Grundlovens tilblivelse	44
Medalje for Københavns Universitets 400 års jubilæum	48
Medalje for erobringen af Stralsund	53
2 medaljer til minde om erobringen af Marstrand	56
Gerners Medalje og premiemedalje til minde om Gerner	60
Storkorsstjerne af Dannebrogordenen	64
Medalje for Søkadetkorpsets 200 års jubilæum	67
Bronzemedalje for deltagelse i krigen i 1864	70
Bronzemedalje for deltagelse i krigen i 1848-1850 og 1864	74

2 medaljer for Slaget ved Køge Bugt

1. juli 1677

Venstre montre, nr. 13 og 6

1. Bronzeudgave

Dette er en bronzemedalje præget i anledning af Slaget ved Køge Bugt d. 1. juli 1677. Medaljen er præget af Christopher Schneider til ære for kong Christian V og markerer den danske flådes sejr ved Køge Bugt i 1677, som med datidens briller var et af de vigtigste søslag mellem Danmark-Norge og Sverige.

Forsiden bærer Christian V's kronede monogram, hvilket tager meget plads, samt den højtidelige skrift på latin: "REGIS DANIAE NORVEGIAE VANDALORUM GOTH DUCIS SCHLES HOLSAT STORM & DITMAR COMITS IN OLDEN BORG & DELMENHORST TER HOSTILI CLASSE I SUB OLAN DIA II PROPE LANGELANDIAM III IN SINU IUXTA COAGI UM PROFLIGATA & UNDECIM PRIMI ORDINIS NAVIBUS BELLICIS CUM OMNI APPARATU INTERCEPTIS CORONA HÆC. COMPARATA. EST."

Det ordnes og oversættes til: "Denne krone blev tilvejebragt af Kongen af Danmark, Norge, venderne og goterne, hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, greve af Oldenburg og Delmenhorst, efter at den fjendtlige flåde tre gange var blevet besejret ved I Øland, II nær Langeland og III i bugten ved Køge, og efter at

elleve krigsskibe af første rang med alt deres udstyr var blevet erobret." Udover denne skrift er der også en stilfærdig skrift over Christian V's monogram. Indgraveringen taler for sig selv, hvor en masse solstråler belyser kongens monogram. Dette var naturligvis en hyldest til kongen, men det var også et symbol på Guds støtte og velsignelse af den danske konge. Omgivet af solstrålerne står: "SIC CODANI TURBAS CONCILIASSE IUVAT. I JULII ANNO 1677."

Det ordnes og oversættes til: "Således er det en lyst at have stillet Østersøens uro. 1. juli år 1677." Det tages altså ganske roligt, at Danmark har udkæmpet et brutalt søslag, for brutalt var det: Den svenske flåde mistede omtrent 3.000 mand ud af 8.600, herunder dræbte, tilfangetagne og sårede, og den danske flåde mistede omtrent 100 dræbte og 275 sårede ud af 6.700 mand. Disse tal er dog meget usikre og unøjagtige, da forskellige kilder beretter om noget forskelligt.

2. Sølvudgave

Dette er sølvudgaven af ovenfor beskrevne bronzemedalje. Sølvudgaven her er langt mere

eksklusiv og eftertragtet end bronzeudgaven, for der er præget et langt mere begrænset antal. Den er identisk med bronzeudgaven bortset fra metallet, den er præget i. En sådan medalje, som i øvrigt var den største i 100 år, kom den 7. november 2023 under hammeren hos Bruun Rasmussen. Den var vurderet til mellem 300.000 - 400.000 kroner. Hammerslaget gik dog 40.000 kroner over vurderingen og endte på 440.000 kroner.

På Bruun Rasmussens hjemmeside beskrives den som medaljen med: "den svimlende detaljerige bagside, der først og fremmest har givet denne medalje sin position som en af verdens mest imponerende og efterspurgte medaljer. Afdelingsleder hos Bruun Rasmussen udtalte i forbindelse med auktionen: "Mønter alene udgør – i kraft af deres praktiske funktion – en integreret del af svundne tiders dagligdag, hvorimod medaljer er vidner til de særlige begivenheder, som man i samtiden allerede var bevidst om var historiske. Dette er også tilfældet med denne sjældne og usædvanlige barokmedalje. Et bedre eksempel end Christopher Schneiders imponerende medalje over slaget i Køge Bugt i 1677 finder man ganske enkelt ikke i Danmark. Den er både af kunstneriske og tekniske årsager blevet vidt berømt på tværs af landegrænser."

Om Niels Juel og Slaget ved Køge Bugt

En af de vigtigste søfolk, der var ansvarlig for den danske triumf ved slaget, var Niels Juel (1629 - 1697). Som følge af hans dygtighed og

heltemod trodsede Danmark sin underlegenhed og besejrede svenskerne. Hans styrke var i hovedet, hvor han med taktisk dygtighed kunne tage fornuftige beslutninger. En af de væsentligste årsager til Danmarks klare sejr var Juels strategi i et farvand, han kendte så godt. Han lokkede svenskerne ind på lavt vand og havde dermed den bedste position selv – det var nødvendigt, for en direkte konfrontation med svenskerne ville meget sandsynligt have resulteret i en svensk sejr, da Sverige rådede over 36 skibe i bugten mod Danmarks 25 skibe.

Niels Juel manøvrerede fra start meget defensivt. Det virkede som om, han ville søge ly ved København og undgå kamp. Sådan skulle det dog ikke fortsætte. Denne tilbagetrækning lokkede den svenske admiral Erik Carlsson Sjöblad (1647-1725) til at følge efter for at få bekræftet forestillingen om en svag dansk flåde og opnå en hurtig sejr.

Sverige havde flere skibe og flere mænd end Danmark. De havde altså et umiddelbart forspring og kunne danne deres essentielle linjeformation. Som de kom længere og længere ind i bugten fik de deres formation til at brede sig. Der kom større afstand mellem skibene, og dybden var ikke længere som på det åbne hav. Nogle af Sveriges skibe stødte endda på grund. Denne fordel, at færre svenske skibe var mobile, og afstanden mellem dem var blevet større, udnyttede Juel til egen fordel. De danske mænd, der nu var tæt samlet og koncentreret vendte om og overraskede de svenske. Den svenske linje var knap så

nyttig efter vendingen nær bugten. Flere skibe var stødt på grund, og vinden drejede stadig mere nordligt. På ordre fra Niels Juel skar den danske eskadre sig nu på linje tværs igennem den svenske, så massevis af svenske skibe blev skåret fra de andre. Flåden var i opbrud. Beskydning og kanoneri blev her meget voldsom, men nu var Sveriges umiddelbare fordele blevet fortid, for der var ikke længere samling på tropperne. Juel havde samlet hans stærkeste skibe centralt i den danske formation, og med flere skibe ad gangen kunne han nu tage kampen op mod enkelte skibe – pludselig havde Danmark fået svenske kort på hånden og havde nu selv fordelene i de mindre kampe, som nu blev kæmpet mellem færre skibe ad gangen.

Slaget i Køge Bugt endte således, at svenskerne hårdt svækket måtte trække sig tilbage mod Karlskrona efter erobringen, sprængningen eller sænkningen af 7 svenske skibe.

Resten af Den Skånske Krig (1675 - 1679), som foruden kontrollen over Østersøen var en konflikt om kontrollen over de skånske provinser, var det danskerne, der havde den hovedsagelige kontrol i Østersøen. Morgenen efter det dramatiske slag sejlede man rundt i området og fiskede diverse værdigenstande, lig og overlevende op af vandet.

*Søslaget i Køge Bugt 1. juli 1677, 1682-88, af Claus Møinichen, Frederiksborg
De mange danske skibe og få svenske skibe er et tydeligt billede på Niels Juels velovervejede strategi.*

Niels Juel, af Jacob Coning

Erik Carlsson Sjöblad, ukendt kunstner

Medalje for Grundlovens tilblivelse

Venstre montre, nr. 20

Dette er en bronzemedalje præget i anledningen af Grundlovens tilblivelse d. 5. juni 1849.

Den ene side bærer et portræt af Frederik VII, kongen der underskrev grundloven og gjorde Danmark til et konstitutionelt monarki. Under ham er hans valgsprog skrevet: "FOLKETS KJÆRLIGHED, MIN STYRKE".

Den anden side er langt mere symbolsk og er også mere detaljeret. Den mandlige figur med vinger til højre kan tolkes som en personifikation af friheden, og kvinden til venstre er iført klassisk mundering, holder Dannebrog og symboliserer på den måde det danske folk.

Grundlovens tilblivelse og underskrivelse var et resultat af flere udefrakommende og interne faktorer. Siden 1660 havde Danmark været et enevælde. Det var fastlagt i Kongeloven af 1665. Men i løbet af 1700-tallet begyndte oplysningstidens frie tænkning, liberalisme og naturvidenskab at sætte sine spor, og det skabte en grund for dets udvikling i løbet af 1800-tallet. Det skabte en helt ny selvforståelse, der også gjorde krav på mere medbestemmelse end hidtil. Det var ikke kun i Danmark – et eksempel på de nye tanker var den franske revolution i 1789. Revolutionen kunne mærkes helt ud i Europas frihedsbevægelser og hos Danmarks befolkning.

Som konge kunne Frederik VI ikke bare ignorere den stigende folkelige oplysning. Han ville absolut ikke opgive sit enevældige styre, men han var dog med til at sætte gang i de rådgivende stænderforsamlinger i 1834-35. Frederik VI døde i 1839, og hans efterfølger Christian VIII var mere åben for reformer og frygtede ikke på samme måde befolkningens pres. I 1848 forberedte han en reform af stændersystemet, som er et vigtigt skridt i tilblivelsen af en fri forfatning, der alligevel var noget begrænset. Kort efter fremlæggelsen af planerne døde han. Kongemagten gik nu til hans søn, Frederik VII, som blev konge i januar 1848. Den 29. marts blev enevælden af Frederik VII erklæret for afskaffet, og der blev nedsat en grundlovgivende forsamling, som bestod af 38 medlemmer udpeget af kongen og 76 valgt af folket. De udarbejdede forslaget til Danmarks første frie forfatning.

Forslaget, forsamlingen havde udarbejdet, blev til danmarkshistorie den 25. maj 1849, da det endeligt blev vedtaget. Den 5. juni samme år blev den underskrevet, og forfatningen står i dag tilbage som sikkerhed og beskyttelse af befolkningen.

Den er sidenhen blevet ændret fire gange:

- I 1866, hvor Landstingets stemmeret blev indskrænket og mindre betydelig.
- I 1915, hvor kvinder, tjenestefolk og flere tidligere udelukkede grupper fik stemmeret, og der blev indført folkeafstemninger.
- I 1920, hvor den blev tilpasset det faktum, at Sønderjylland efter genforeningen samme år atter var dansk, og at Island var blevet en selvstændig stat i 1918. Derudover blev egeringens selvbestemmelse over udenrigspolitikken indskrænket.
- I 1953, hvor Landstinget blev afskaffet.

Frederik VI af Danmark

Christian VIII af Danmark

Frederik VII af Danmark, "Frederik Folkekær"

Den grundlovgivende forsamling

Medalje for Københavns Universitets 400-års jubilæum

Venstre montre, nr. 21

Dette er en mindemedalje præget i anledningen af Københavns Universitets 400-års jubilæum i 1879. Den bærer i modsætning til de fleste andre medaljer et dobbeltportræt, som viser universitetets grundlægger, Christian I (1448-1481), og Christian IX (1863-1906).

Den ene side viser foruden dobbeltportrættet medaljens årstal i romertal, 1879.

Den anden side viser et symbolsk møde mellem to traditionelt romersk klædte personer, som giver hinanden hånden. Den stående skikkelse bærer på venstre arm en ugle og på hovedet en krigshjelm med visiret trukket op. Det symboliserer visdom, men også fornuftigt og fredeligt brug af visdommen og klogskaben. Den siddende skikkelse hviler på rigsvåbnet. De to personer er omkranset af skriften: "OVATTVOR EXEGIT SPERAT NOVA SAECULA VIVAX", som kan ordnes og oversættes til noget i retningen af: "Det fuldendte værk har krævet håb om en ny, livskraftig tidsalder".

Om grundlæggelsen af Københavns Universitet

Grundlæggelsen var mange år undervejs:

- ➔ I 1419 får Erik af Pommern (1396-1439), som i 1396 havde overtaget styringen af Kalmarunionen, tilladelse af pave Martin V (1417-1431) til at oprette et universitet i Danmark, men det var dog uden et teologisk fakultet, som i flere henseender var mere prestigefyldt end de tre andre fakulteter, middelalderens universiteter byggede på. Det var medicin, jura og filosofi. Tilladelsen fra Rom blev dog aldrig ført ud i livet, for uden det teologiske fakultet ville universitetet ikke være hverken fuldgældigt eller nær lige så vigtigt for kirken - en stor aktør i middelalderens politiske spil. I denne tidsperiode var biskopperne ret ofte med om bordet i kongens råd og påvirkede på den måde også det politiske spørgsmål. Desuden var det ikke grundlæggelsen af et dansk universitet, der stod øverst på Erik af Pommerns liste. Den mangeårige kamp om Slesvig prægede også hans periode som konge.

- ➔ Han afsættes i 1439 og efter Christoffer III af Bayerns (1440-1448) regeringsperiode, overtager Christian I i 1448.

Christian I valgtes til konge i 1448, som den første af den oldenborgske slægt, efter at have giftet sig med Christoffer III af Bayerns enke, Dorothea af Brandenburg. Hans regeringsperiode var præget af et vaklende forhold til Sverige, men han huskes allerbedst for grundlæggelsen af universitetet.

- ➔ Christian I anmoder i 1475 pave Sixtus IV (1471-1484) om en ny tilladelse til opførelsen af et dansk universitet. Det sker på en rejse til Rom, hvor han rejser på glamourøs vis, efter sigende fordi han hellere ville vise sig end få udstedt en tilladelse. Dronning Dorothea af Brandenburg ager senere til Rom langt mere stilfærdigt end kongen, og i den forbindelse, helt præcist den 19. juni 1475, udstedes tilladelsen (en bulle, altså et "pavebrev").

- ➔ Københavns Universitet indstiftes ved en højtidelighed i Vor Frue Kirke den 1. juni 1479. Denne gang kunne universitetet også anerkendes i det kirkelige og det internationale billede.

- ➔ Københavns Universitet får fra 1536 til opgave at uddanne de danske præster. Det var en usædvanligt vigtig opgave for universitet på dette tidspunkt. Det sker i kølvandet på reformationen og den evangelisk-lutherske kirkes indtog i Danmark.

- ➔ Frederik II stifter i 1569 kommunitet. Først omtrent 100, senere omtrent 120 studenter fik på universitetet serveret to måltider om dagen. Derudover indstiftedes fire stipendier til rejser for studenterne, som nu ikke behøvede samme økonomiske overskud for at rejse udenlands.

Christian I

Dorothea of Brandenburg

Christian IX of Denmark

Erik af Pommern

Medalje for Visbys indtagelse

Venstre montre, nr. 11

Dette er en sølvmedalje præget i anledning af Visbys indtagelse den 1/5 1676, hvor Danmark erobrede Gotland. Den er udført af Christopher Schneider i sølv, og den vejer 39,5 gram. Det er en yderst sjælden medalje, og den markerer en vigtig erobring for 1600-tallets Danmark.

Den ene side viser et majestætisk portræt af Christian V i fuld udrustning og med økser, spyd, sabler og flag omkring sig. På et af dem ses hans monogram. Kigger man godt efter kan man se

elefantordenen, som han formentlig selv var ridder af.

Den anden side viser Guds lam (Agnus Dei), som på mærkværdig vis holder et flag. Det er ikke helt tilfældigt, at dette lam spadserer mod venstre, for kigger man på et kort over Skandinavien kan man se Visbys (på Gotland) beliggenhed i forhold til Danmark, så lammet går altså mod Danmark fra Visby. Dette symboliserer, at Gotland atter kommer tilbage/hjem til Danmark.

Medalje for erobringen af Stralsund

Venstre montre, nr. 3

Denne medalje, som er præget i sølv under Frederik IV (1699-1730), blev udstedt i 1715 for at fejre den danske sejr over svenskerne ved indtagelsen af Stralsund under Den Store Nordiske Krig, der strakte sig fra 1700 til 1721. Stralsund havde været en vigtig svensk fæstning i Pommern og dens fald var strategisk betydningsfuldt. Kong Frederik IV ledede personligt den danske krigsindsats, og medaljen blev slået for at ære blandt andet denne bedrift, der var blandt de vigtigste militære bedrifter i hans regeringstid. Erobringen af Stralsund i december 1715 var et afgørende vendepunkt i den Store Nordiske Krig, hvor Danmark, Rusland, Sachsen og Preussen forsøgte at bryde Sveriges stormagtsstilling i Østersøområdet. Stralsund var en stærkt befæstet by i Svensk Pommern, som udgjorde et strategisk knudepunkt for svensk kontrol over det nordlige Tyskland og fungerede også som en vigtig havn for Sverige. Byen havde været under svensk herredømme siden 1648, og det var her, den svenske konge Karl XII (1697-1718) søgte tilflugt, da han vendte tilbage til Europa i 1714, efter flere års fravær under felttoget i Rusland og det tidligere Osmannerrige.

Danmarks deltagelse i belejringen af Stralsund var et led i Frederik IV's ambition om at genero-

bre de danske besiddelser i Nordtyskland, som var gået tabt til Sverige ved freden i København i 1660. Stralsund var det sidste stærke svenske støttepunkt på det europæiske fastland, og dets fald ville give Danmark adgang til at genoprette sin position i hertugdømmerne og i Østersøens magtbalancer. Belejringen blev indledt i efteråret 1715, hvor danske, russiske og sachsiske tropper i fællesskab rykkede frem mod byen. Den danske hovedstyrke, der var under ledelse af kongens generaler, bidrog med en ikke uvæsentlig del af belejringsstyrken og deltog aktivt i artilleriangrebene og opbygningen af belejringsværker omkring byen.

Forsvaret blev organiseret på modig vis, men efterhånden som belejringen skred frem, led byen under mangel på forsyninger og sygdom, og det svenske håb om forstærkninger forblev et håb. I december 1715 var situationen ulidelig for svenskerne, og natten til lillejuleaften brød Karl XII ud af byen og flygtede til Sverige over havet. Dagen efter kapitulerede Stralsund, og byen blev overgivet til de allierede styrker.

Erobringen af Stralsund markerede et endeligt brud med den svenske dominans over det nordtyske område, og det gav Danmark midlertidig

kontrol over dele af Svensk Pommern. Det gjorde intet godt for Karl XII's omdømme og viste, at den svenske konge ikke længere var i stand til at opretholde Sveriges stormagtsstatus.

Selvom Danmark ikke permanent beholdt kontrollen over hele Svensk Pommern og ikke råder over området i dag, medførte erobringen i 1715 ny politisk balance i Østersøregionen. Den store indsats ved Stralsund var og er et eksempel på Danmarks vilje til at få en finger med i spillet indenfor storpolitik. På medaljen vises dette med Frederik IV's tilstedeværelse sammen med de daværende herskere i Polen, Sachsen og Preussen.

Motivet på forsiden af medaljen viser netop de tre herskeres hoveder, Frederik IV af Danmark, Friedrich Wilhelm I af Preussen (1713-1740) og Friedrich August af Sachsen og Polen, kendt som August den stærke (kurfyrste af Sachsen fra 1694-1733), inde i en trekant, Triangulus Maiestaticus, samt disse tre kongers navne langs trekantens sider. Danmarks alliancer i kampen mod den svenske stormagt.

Friedrich Wilhelm I af Preussen stillede preussiske tropper til rådighed og støttede aktivt belejringen af Stralsund. Hans støtte var afgørende for at binde svenske styrker flere steder og afskære deres forsyningslinjer.

Friedrich August af Sachsen og Polen havde tidligere mistet den polske krone pga. svensk indblanding og ønskede revanche og genrejsning

af sin magt. Hans støtte styrkede alliancen og svækkede Sveriges evne til at forsvare sig på flere fronter.

Medaljens bagside viser en skildring af Stralsund, som den strategisk vigtige by den var. Den er flankeret af det tyske: "WER MAG DENSELBEN WIEDER STEHEN", som betyder "Hvem kan stå imod ham?", og den latinske sejrserklæring: "A DANIS SAXONIEVS ET PRUSSIS OBSIDI ONE CAPTA 23 DEC 1715", som betyder "Erobreret den 23. december 1715 af danskere, sachsere og preussere under belejring." Den tyske flankering er formentlig motiveret af Guds uovervindelige magt, der blandt andet beskrives nøjagtig i den lutherske oversættelse af Jobs bog 9,4 og Salme 76,8: "Wer ist, der ihm trotzen könnte und bliebe heil?" altså "Hvem kan trodse ham og forblive uskadet?"

Christian I

2 medaljer til minde om erobringen af Marstrand

Venstre montre nr. 5 og 9

1. Medalje for erobringen af Marstrand i 1677

Dette er en sølvmedalje præget til minde om Danmarks erobring af fæstningen Carlsten i byen Marstrand i 1677, Danmarks første ud af to erobringer af fæstningen. Erobringen fandt sted under Gyldenløvefejden (1675 - 1679), som var Danmarks krig mod Sverige sideløbende med den Skånske Krig (1675 - 1679).

Den ene side viser de heftige bombardementer og det følgende forsvar af fæstningen, der illustreres som beliggende på en bakketop med byen Marstrand for foden af den. Herpå dateres den voldsomme erobring: "Erobrung von Maerstrandt An^o 1677".

Den anden side viser et højrevendt portræt af Gyldenløve (Ulrich Friedrich Gyldenløve, 1638 - 1704), som var statholder i Norge og officer. Det var ham, der ledede angrebet på dansk-norsk side og lagde navn til Gyldenløvefejden. Det var ikke usædvanligt at portrættere vigtige personer, andre end kongen, men på Christian V's (1670 - 1699) tid, som det var på dette tidspunkt, var det som oftest kongen, der lagde figur til medal-

jer. Hver medalje på hans tid var et manifest og en magterklæring.

2. Medalje for erobringen af Marstrand i 1719

Dette er en sølvmedalje præget efter ordre fra enten kongen eller flådes ledelse til minde om Danmarks erobring af fæstningen Carlsten i byen Marstrand i 1719, Danmarks anden erobring af fæstningen og byen. Denne anden erobring fandt sted under den Store Nordiske Krig (1700 - 1721), som brød ud kun 21 år efter afslutningen på den Skånske Krig. Denne erobring faldt tilfældigvis (næsten) sammen med den foregående kamp, kun to dage fra 42-års dagen.

Den ene side viser sammenligneligt med den anden medalje angrebet og det efterfølgende forsvar af fæstningen. Her vises kampene dog ikke lige så brutalt som på den anden medalje, men perspektiver, opsætninger og udførsler ligger meget op ad hinanden. Langs medaljens kant står: "GVDS HAADERIGE HÅND SOM GIVER SEYR OG ÆRE HAR MARSTRAND BRAGT DERTIL DEND DANSKE FLAG AT ???". Nederst dateres også denne medalje.

Den anden side viser et portræt af Frederik IV (1699 - 1730) med sætningen: "DOMINVS MIHI ADIVTOR" ovenover. Denne latinske sætning var Frederik IV's valgsprog, som på dansk betyder: "Gud er min hjælper" eller mere formelt: "Herren være min hjælper".

Det virker måske ikke som den store omvæltning at det selvfølgelig portræt på medaljen er en konge og ikke en officer, som på den anden medalje. Det viser dog tydeligt, hvordan Frederik IV adskilte sig fra sin far, Christian V. Medaljerne er også vidnesbyrd, for de allerstørste medaljer i montren er fra Christians tid. Nogle af dem er på størrelse med tallerkner og er tilmed lavet i fint sølv. Her er blandt andet tale om medaljen for Christiansøes anlæggelse og medaljerne for Slaget i Køge Bugt, nogle af de vigtigste udmærkelser i hans tid, der blandt andet var præget af hans krigsførelse, genvindinger af tabte territorier, banebrydende reformer og større byggeprojekter. Frederik IV derimod, var mere optaget af fest og det, som hører til. Men det betyder så sandelig ikke, at Frederik IV ikke førte krig. Det gjorde han i stor stil, og han tog store krigeriske opgør med Sverige, hvor han førte manisk kontrol med krigsførelsen på trods af hans x.

Om erobringen under Gyldenløvefejden og den Store Nordiske Krig

Første slag var belejringen af Marstrand i juli 1677, som var ledet af berømte Ulrich Friedrich Gyldenløve. Gyldenløvefejden, som den på dansk side blev kaldt, var udløst af de blomstrende tanker om generobring af Danmarks tabte provinser,

Skåne, Halland, Blekinge, Tronhjems len og særligt Bohuslen, hvilket førte til Danmarks deltagelse i den Skånske Krig. De tabte territorier og var et resultat af Freden i Roskilde i 1658 (se side 17 om "Eben Ezer"-mønten). Danmark var til egen fordel indgået i en union med Norge, og det gav de for Danmark venligtsindede styrker adgang til strategisk gode udgangspunkter gennem Norges fjelde. Gyldenløves hær havde i forvejen base i Norge, og så var Marstrand ikke så langt væk. Her erobrede de den svenske fæstning Carlsten, som på denne tid var vigtig ift. kontrollen over Skagerrak. Efter hårde velforberedte kampe fra både land- og søsiden overgav svenskerne sig den 23. juli 1677, og Marstrand var for første gang i mange år på danske hænder. Lykken vendte under fredsforhandlingerne med Sverige, som forlangte deres tabte områder tilbage, og det fik de.

Andet slag var erobringen af Marstrand den 25. juli 1719 under den Store Nordiske Krig. Viceadmiral Peder Wessel Tordenskiold førte an under slaget, og det tog del i kampen mod en noget udmagret Sverige. Tordenskiold havde som fører i mange andre slag udmærket sig som en modig og nu også uundværlig søofficer, der med hård hånd kunne lede taktisk kloge angreb. Svenskerne bedrev kaperkrig mod Danmark og landets handelsinteresser samt vigtige sejlruiter. I juli 1719 blev galejer og større krigsskibe samlet under kyndig ledelse af Tordenskiold, og han søsatte dem fra øen Koön, hvor de også kunne lastes og klargøres med massive kanoner. Svenske kommandant Danckwardt kæmpede hårdt imod,

men havde til sidst ingen andre muligheder end kapitulation eller sønderbombning, og den 25. juli valgte han at gå overgivelsens vej. Fæstningen, der nu var kommet i dansk varetægt, husede betragtelige mængder krigsgods, som danske soldater overtog. Et dansk Marstrand var dog kun et øjebliksbillede på den Store Nordiske Krig, og byen og fæstningen var atter på svenske hænder efter krigens afslutning.

Et nyt billede af fæstningen

Gerners medalje og præmiemedalje til Gerners minde

Højre montre, nr. 8 og 9

1. Gerners medalje

Dette er en sølvmedalje, den såkaldte "Gerners medalje", der også kendes som "Henrik Gerner Medaljen". Den fungerede som hædersbevisning til den kadet på Holmens Officersskole, som præsterede bedst ved eksamen på land. Det blev beskrevet som den kadet, der "ved en til den Ende anstillet Prøve Examen viser mest Indsigt og Kyndighed i de Videnskaber, som danne Sø-officeren, især Mathematik", hvorfor den græske matematiker Arkimedes optræder på medaljen. Den blev indstiftet i 1792 til minde om fabrikmester Henrik Gerner (1742 - 1787). Dette eksemplar blev i 1924 tildelt kadet S. H. Topsøe-Jensen, som havde løbenummeret 1468.

Medaljens ene side viser et profilbillede af Henrik Gerner med skriften: "HENRIK GERNER FABRIK MESTER" og dateringen: "FØD. 5. JULI. 1741. DØD. 27. DEC. 1787."

Medaljens anden side viser en skægget muskuløs mand iført klassisk græsk drapering, som skal symbolisere den græske matematiker og filosof, Arkimedes. Over manden står: "VOR ARKIMEDES TIL ÆRE" og under ham står: "AF DE KONGEL. DANSKE SØE OFFICERER".

2. Præmiemedalje til Henrik Gerners minde

I montren findes også en præmiemedalje med Gerners portræt på. Der er ikke meget information at finde om den, men skriften: "SØE- LIEUTENANT SELSKABET AF 1784" vidner om, at den formentlig har været tildelt et medlem af dette selskab (som i øvrigt foreslog indstiftelsen af den oprindelige Henrik Gerner medalje). Den anden side er prydet af et veludført portræt af Henrik Gerner.

Om Henrik Gerner og medaljens indstiftelse

Henrik Gerner var foregangsmand for modernisering og udvikling af den danske flåde i 1700-tallet, og i sin tid konstruerede han omtrent 30 større orlogsskibe. Ved hans død i 1787 foreslog medlemmer af Søe-Lieutenant-Selskabet og foreningen Drejers Klub¹ at indstifte en medalje til minde om fabrikmesteren og kommandørkaptajnen.

Finansdirektionen gav i januar 1790 tilladelse til, at medaljen fremover kunne præges på Den Kgl. Mønt, hvor også Danmarks mønter blev og

stadig bliver præget. Gerners enke fik i denne anledning et eksemplar i guld tildelt, men den første uddeling til en kadet skulle ske på Gerners dødsdag, hvor kadetunderofficer F. Lütken modtog den.

Siden indstiftelsen og den første egentlige tildeling har regelsættet for uddeling af medaljen ændret sig, og siden 1812 har den bedste kadet til søs modtaget Kongens Æressabel. Dermed var der to præmier, hvorfor kongen, Frederik VI (1808-1839), bifaldt at sablen skulle fungere som førstepræmie til den absolut bedste, og medaljen som andenpræmie til den næstbedste.

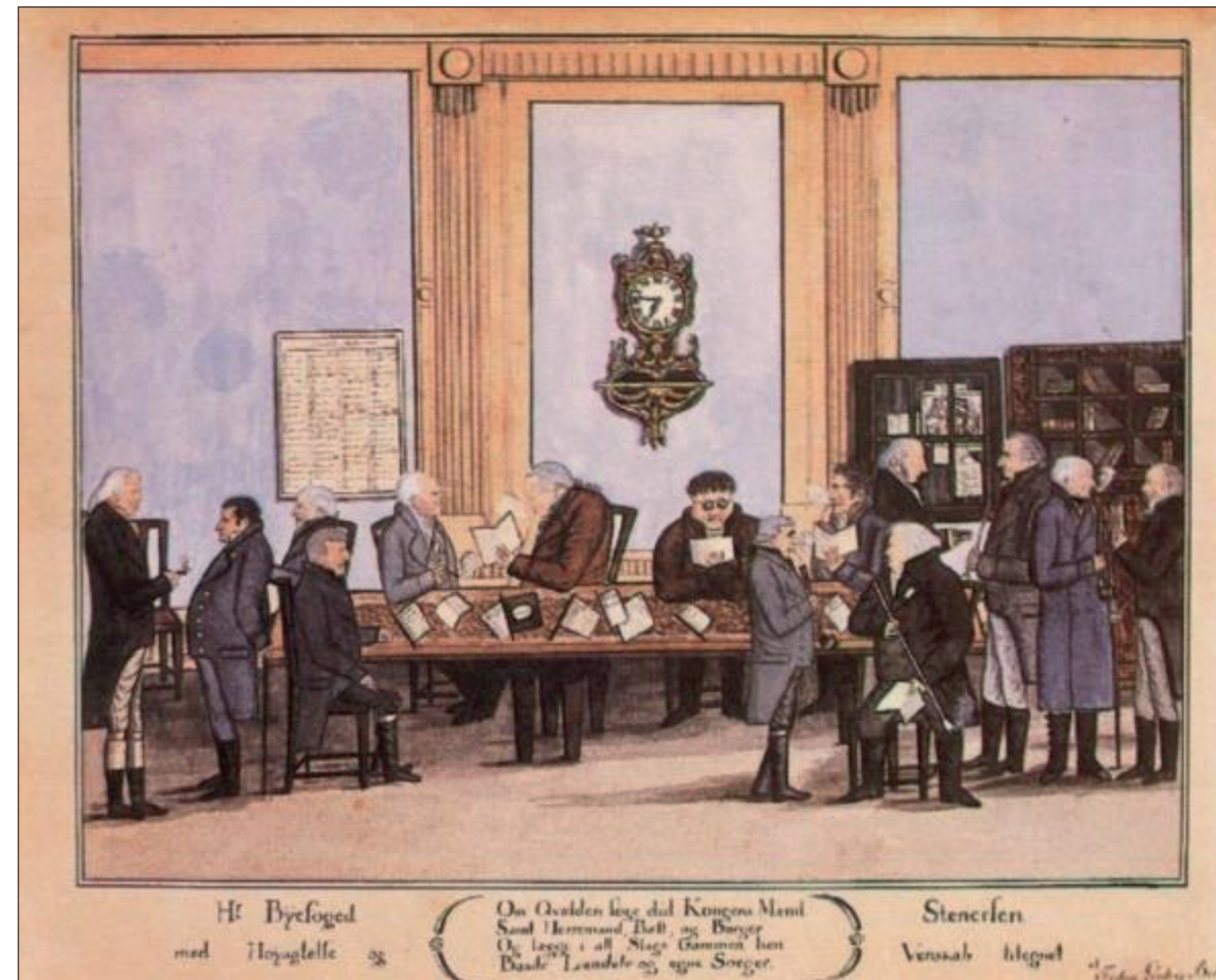
¹ Drejers Klub var en videreførelse af Det Danske Litteraturselskab og fortsatte dets traditioner ift. diskussioner om litteratur og nu også politik, trods en noget begrænset politisk indflydelse. Medlemmerne var fra borgerstanden - de kunne tjene det daglige brød som f.eks. handelsfolk, fabrikanter eller tjenestemænd.

Henrik Gerner

Frederik VI af Danmark
Overtog meget regeringsansvar i 1784

Tegning af F. L. Bernth fra 1817, Drejers Klub

Storkorsstjerne af Dannebrog. ordenen og Ridderkorset Venstre montre, nr. 19 og 22

1. Storkorsstjernen

Storkorsstjernen er en del af Dannebrogordenen, som er en ridderorden fra 1671 under Christian V. Storkorsstjernen bæres af modtagere af den højeste grad, Storkorset, og er en ottekantet sølvstjerne med et stort kors i midten, kantet med rødt. I korsets midte ses et kronet monogram, og derudover står der "Gud og Kongen". Denne Storkorsstjerne har tilhørt viceadmiral G. F. W. Wrisberg.

Gerhard Frederik Wilhelm Wrisberg (1816–1896) var en dansk søofficer, der gennem en lang karriere i flåden steg til rang af viceadmiral. Han blev født den 20. februar 1816 i København som søn af Philip Wilhelm Wrisberg, guvernør i Guinea, og Birgitte Johanne Grove.

Allerede som 11-årig trådte han ind i flåden som kadet, og i løbet af de følgende årtier steg han op gennem rækkerne. Han blev sekondløjtnant i 1835, premierløjtnant i 1842, orlogskaptajn i 1864 og til sidst udnævnt til viceadmiral i 1880.

Wrisberg gjorde tjeneste både i Danmark og i fjerne farvande, blandt andet i Brasilien og i Dansk Vestindien, og så deltog han i eskadretog-

ter samt havde flere kommandoposter under den anden slesvigske krig i 1864.

Han var både vellidt og respekteret blandt sine underordnede. Med tiden blev han ekvipagemester, flådeinspektør og chef for søofficerskorpset og havde dermed en indflydelsesrig rolle i den sidste halvdel af 1800-tallet, der var mærket af tabet af Slesvig, Holsten og Lauenborg som følge af den anden slesvigske krig.

Efter det markante nederlag i 1864, kom det frem i lyset, at Danmark ikke længere var nogen væsentlig europæisk militærmagt. Det førte til store ændringer i strukturen af militæret - i særdeleshed flåden, der nu skulle tilpasses defensive formål (som vi kender det i dag) snarere end angrebsstrategi og ekspansion. Dertil var der et større moderniseringsprojekt, som indebar at sejlskibene blev til dampskibe, og riflet artilleri erstattede glatløbede kanoner.

Nytænkningen af våbensystemerne betød, at kanoner og andre tunge skydevåben blev langt mere præcise grundet de indvendige rifflinger, løbene blev udstyret med. Det fik projektilerne til at rotere i luften, hvilket forbedrede stabilitet og

præcision, når der skulle rammes mål på længere afstande. Det var et gennembrud, for med de glatløbede kanoner holdte både præcision, effektiv rækkevidde, gennemslagskraft, skudsikkerhed og udnyttelse af krudtet.

Premierløjtnant A. F. Christoffersen beretter i en artikel publiceret i august 1885 om den store virkning, det riflede artilleri kunne give efter omskiftningen fra det glatløbede:

"Hvilken Virkning de riflede Kanoner dog havde frembragt ved deres i Forhold til det glatløbede Skyts større Skudsikkerhed, gav Østerrig Bevis for ved endnu samme Aar strax efter Krigen at paabegynde Skydeforsøg med riflede Forladere og derefter arbejde saa ivrig, at det, da Krigen 7 Aar efter atter udbrød, var fuldt bevæbnet med Riffelskyts"

Altså blev østrigerne overbevist om teknologiens sikkerhed. Der refereres til en krig – dette er formentlig krigen i 1859, den anden italienske uafhængighedskrig, hvor Østrig kæmpede mod Frankrig og Sardinien. Krigens teknologiske følger var blandt andet forsøg med forladeartilleri – et riflet våbensystem. Østrigerne var altså overbevist om, at de ikke kunne forsvare deres plads i det storpolitiske "puslespil" uden den samme modernisering, Danmark gennemgik. Han beretter endvidere om, at det ikke var helt smertefrit at omstille sig til et nyt våbensystem:

"Imidlertid gik det riflede Skyts' Indførelse ikke for sig uden stærk Uvillie og Modsigelse. I Stedet for at tage Forholdene, som de nu engang havde udviklet sig, indse, at det glatløbede Feltartilleris Tid var forbi, fordi det ikke længer tilfredsstillede Krigens Fordringer, og i Fredsaarene, som nu skulde begynde at blive sjældnere, sætte sig ind i Riffelskytsets Ejendommeligheder for med desto større Eftertryk at kunne bruge det paa Valpladsen, kunde en meget stor Del af Artilleristerne endnu ikke skille sig ved Tanken om Anvendelsen af det glatløbede Feltartilleri, og der hævede sig derfor, navnlig i Tydskland, mod det ny Skyts en heftig og langvarig Bevægelse, der førte til en bitter literær Fejde [...]"

Altså var nogle artillerister oplært med nu forældede teknologier, og derfor blev der også ydet en indsats mod etableringen af de nye systemer. Mange militærfolk ville altså ikke opgive vænerne, selvom krigens omstændigheder havde ændret sig.

Sidste del af 1800-tallet var altså en omskiftelig tid for militæret og i særdeleshed for flåden. G. F. W. Wrisberg, modtageren af denne Storkorsstjerne af Dannebrogordenen, står tilbage som en repræsentant for kompetent omstilling og erkendelsen om, at teknologien (også dengang) skal følge med tiden. Alternativet er, at nogle andre omstiller sig hurtigere, og så kan konsekvenserne blive fatale.

Som flådeinspektør og chef for søofficerskorpset havde han betydelig indflydelse på både uddannelse og de strategiske aspekter af omstillingen. Han var med til at forme den generation af officerer, som måtte omstille sig fra glatløb til riflinger, fra ekspeditionsflåde til kystforsvar, og fra sejlskibe til dampskibe. Det er i denne sammenhæng, at hans tildeling af Storkorset er et symbol på ansvar i lige så høj grad, som det er et symbol på ære og stolthed. Ordenens skrift taler ind i den pligtfølelse, som prægede Wrisbergs virke, der i en omskiftelig tid skulle holdes i hævd.

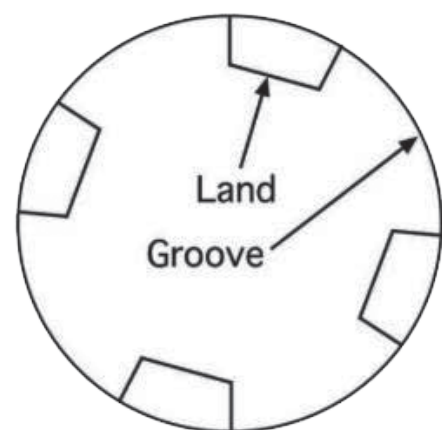

Illustration af et riflet løb

2. Ridderkorset

Ridderkorset er også en del af Dannebrogordenen. Det er det karakteristiske hvide kors, kantet med rødt, som bærer skriften: "Gud og Kongen". I korsets midte ses et kronet monogram. Dette ridderkors har tilhørt Cap.lieutn. I. M. R. Føn (1790 - 1870), som fik det tildelt i perioden 1808-1839, og er skænket Søofficersskolen af Justitsråd H. Føns.

Admiral G. F. W. Wrisberg,
knæstykke Nationalmuseets samlinger

Medalje for Søkadetkorpsets 200-års stiftelsesdag Højre montre, nr. 20

Dette er en forsølvet medalje præget i anledning af søkadetkorpsets 200-års stiftelsesdag (fødselsdag), som blev fejret i 1901.

Den er simpel men veludført og bærer på den ene side et stort anker med kongekronen over.

Allerøverst er et kors, og når de er sat op i den rækkefølge, er rangordenen og sammenhængen ikke til at tage fejl af. Omkring anker, krone og kors står: "SØKADET KORPSETS 200 AARS FEST".

Den anden side angiver datoen og søkadetkorpsets periode: "26. APRIL 1701-1901". Omkring datoen er noget smuk botanik – muligvis laurbærgrene, da de ofte har været brugt på andre mønter og medaljer for at symbolisere ære.

➔ Søkadetkorpset blev officielt oprettet i 1701 som en organiseret kadetskole – navngivet See-Cadet-Compagniet – under Christian V. Det nyopførte Søbatteri på Bremerholm dannede rammerne om kompagniet frem til 1827, hvor de rykkede til søofficersskolen på Christianshavn, hvor undervisningsfaciliteterne var bedre.

➔ I de hundrede år efter oprettelsen var undervisningen præget af streng disciplin og håndfaste regler, der bestemt også blev håndhævet. Undervisningen var lige såvel træning til søs som boglig læring i klasseværelset. Uniformsreglementet var altid i højsædet og vigtigt for dannelsen af de vigtige orlogsofficerer. Det var prestigefyldt og velanset at være på kadetskolen, og derfor var der mange fra de højere samfundslag, der søgte ind.

➔ I 1800-tallet var Søkadetkorpset noget mere udfordret end hidtil. Slaget på Reden var i 1801, Københavns bombardement i 1807 og Napoleonskrigene fra 1803 til 1815. Genopbygningen derfra tog mange år, men det lykkedes til sidst at nå lyset for enden af tunnelen, og uddannelsen blev da også mere bredt-

favnende. Særligt fra midten af 1800-tallet begyndte undervisningen at blive som en faktisk ingeniør- og officersuddannelse, hvor teknologi og strategi spillede en mere markant rolle. Krigen i 1864, hvor flåden spillede en lille rolle, gjorde det nødvendigt for Søkadetkorpset at forsvare sig selv, uden kanoner men diplomatisk, i de politiske kredse, fordi der i stigende grad blev sat spørgsmålstegn ved flådens berettigelse, netop som følge af krigen. 30 år herefter blev denne medalje præget, og derfor er den også et symbol sejren, flåden fik skrevet til sit navn, da den overlevede og bestod i de svære tider.

Et udtømmende festskrift udarbejdet af professor og underviser H. C. A. Lund i samme anledning som medaljen beskriver, hvordan dagligdagen var for kadetterne, der skulle "kende sit fartøj som sin egen hånd og være rede til at dø for sit flag". Alt hvad de fra deres forgængere havde at leve op til, blev også beskrevet, og det gjorde tidens dyder, pligter og idealer også:

"Uden Dyd, uden sand udøvet Dyd ere De upaatvivlelig mere skadelige end gavnlige for Kongen, Staten og Dem selv. Ikke behøver jeg at bevise denne Sandhed nøjere, da jeg taler til Dem, der have Indaandet og indaande daglig Dydens velgørende Virkninger og Udydens selvstraffende Følger. Jeg anser det derfor for overflødigt at vise Dem, hvorledes enhver Last, hvad enten Drukkenskab, Vellyst, Løgn, Hævn,

Dovenskab, Ulyst til del gode, eller hvad anden Last mere, hvorledes alle slige eller nogle af dem gøre os uskikkede til vores Kald og stifte tillige vores timelige og evige Ulykke. Flyer disse, afskyer dem, de ere en udmærket Vanære for deres Elskere, de største Pletter paa Eders Adel, og den især, hvorpaa den udødelige Aands Udspring bærer saa ustridelige Mærker." (Et brudstykke fra søofficer Stibolts henvendelse til kadetterne, formentlig en tale fra sidste del af 1700-tallet).

Nogle pladser til højre for denne medalje findes også en såkaldt plaquette fra Søværnets Officersskole. Den har sandsynligvis været brugt som anerkendelse eller takkegave, og er lavet i bronze. De tilgængelige informationer om den er begrænsede, men på plaquettens bagside står: "Sønderborg 1952".

Bronzemedalje (For deltagelse i krigen i 1864) Højre montre, nr. 15

Dette er en erindringsmedalje for deltagelse i krigen i 1864.

Det blev allerede i 1848 besluttet at indstifte en medalje for deltagelse i krigen 1848-1850, og den blev efter planen trykt. I 1851 blev alle medaljerne smeltet til ren bronze igen, fordi det blev besluttet at de ikke skulle uddeles alligevel.

Historien gentog sig selv i 1864, hvor der atter blev indstiftet en tapperhedsmedalje – disse havde spænder for kampene ved Mysunde og Sankelmark og slaget ved Dybbøl. Disse medaljer blev heller aldrig uddelt, med det faldt ikke i god jord hos våbenbrødreforeningen, en forening der havde til formål at støtte og samle veteraner samt at ære deres indsats for fædrelandet. Herfra ansøgte en komite om en erindringsmedalje for deltagerne i begge krige og d. 25. juni 1875, 11 år efter krigen, indstiftede kong Christian IX (1863-1906), som også selv optræder på bagsiden, denne medalje. I februar 1877 blev der uddelt 40.000 eksemplarer for deltagelse i krigen 1848-1850, 58.000 for deltagelse i krigen i 1864 og 3.000 for deltagelse i begge krige.

Denne medalje (for deltagelse i krigen i 1864) har en diameter på 31 mm og blev monteret med bånd i Dannebrog's farver. Nederst under teksten kan man se en lille blomst med fem blade, et symbol på håb og forsoning. På bagsiden under portrættet af Christian IX står gravørens navn stående: "Alphée Dubois" (1831-1905). Han stod også bag medaljen for deltagelse i krigen 1848-1850.

I montren findes også en miniatureudgave af medaljen for deltagelse i begge krige.

Christian IX af Danmark

Alphée Dubois

Fransk medalje udført af Alphée Dubois

Våbenbrødreforeningen til stævne på Lolland

Bronzemedalje (For deltagelse i krigen i 1848-50 og 1864) Højre montre, nr. 14, miniature: nr. 16

Dette er en erindringsmedalje for deltagelse i krigen i 1848-50 og 1864.

Bronzemedaljen blev indstiftet i 1875 af Christian IX (1863-1906) for at anerkende de danske soldater, som havde gjort aktiv tjeneste under treårskrigen (1848-1850) - den første slesvigske krig mod de tyske hertugdømmer og Preussen og krigen i 1864 - hvor Danmark mistede hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg til Preussen.

Medaljen blev fremstillet i bronze og bærer på forsiden en indskrift, der angiver dens formål: "For deltagelse i krigen 1848-50 og 1864". Bagsiden viser portrætter af Christian IX, daværende regent og Frederik VII (1848-1863) med laurbærgrene i bunden, som er et klassisk motiv for ærefuld sejr, der også bruges på andre medaljer. Ærefuld sejr var for Danmark ikke synonym for denne krig, så det skal nærmere tolkes som hæderstegn.

Medaljen blev båret i et rødt bånd med hvide kanter og blev et synligt tegn på, at bæreren havde ydet en mindeværdig indsats for fædrelandet. Årsagen til at det ikke alene er Christian IX selv, som figurerer på medaljens bagside er, at den første krig (fra 1848 til 1850) blev udkæmpet under Frederik VII, og derfor var det lige så meget i hans ånd, medaljerne blev tildelt krigsveteranerne. Den var ikke en tapperhedsmedalje, men en erindringsmedalje, som skulle gives til alle, der havde gjort tjeneste.

Frederik VII af Danmark

Medalje for Kalmars indtagelse d. 3. august 1611 Venstre montre, nr. 1

Dette er en sølvmedalje fra 1611. Denne prægtige sølvmedalje blev præget i anledning af Christian IV's erobring af den vigtige svenske fæstningsby, Kalmar, den 3. august 1611 under Kalmarkrigen (1611-1613), som udspillede sig mellem Danmark og Sverige.

På medaljens forside ses et imponerende detaljeret portræt af Christian IV i rustning og med rank ryg. Hans hoved er omgivet af en skrift med navn og titel i forkortet latin: "CHRISTIANVS IIII DANIÆ NORVEGIÆQ REX".

På bagsiden skildres en scene, hvor den danske hær stormer Kalmar. Der ses mægtige tårne og store bygninger, som inden længe mødes af en godt bevæbnet dansk hær. De skildres som aggressive og stærkt udrustede. Der kan også ses galopperende heste.

Kalmarkrigen var mellem Danmark under Christian IV og Sverige under den nye konge, Gustav II Adolf, som kun var 17 år. Krigen, der bestod af flere mindre kampe i forskellige områder, blev udkæmpet om magten over Nordkalotten, de uundværlige handelsveje mod øst og vest,

østersøhandelen og kongevalget i Sverige. På dette tidspunkt var Danmark den herskende af de to primære aktører i Norden og kontrollerede Øresund. Sverige var ikke tilfredse med situationen og ønskede at vende Danmarks dominans til deres egen fordel. Danmark påbegynder derefter militære aktioner mod Sverige, og Christian IV indleder som noget af det første invasionen af Småland, og det er under denne landsætning, at Kalmar belejres.

Medaljen står tilbage som minde om Christian IV's militære bedrift.

Medalje for Fæstningen Christiansøs anlæggelse Venstre montre, nr. 7

Dette er en medalje i forsølvet kobber præget i anledning af Fæstningen Christiansøs anlæggelse i 1684. Det er en forholdsvis stor medalje, som bærer mere end almindeligt mange skrifter. Det er et sandt magtsymbol.

Den ene side viser skibe, der sejler omkring Christiansø. Det ser ikke ud af meget indtil man får øje på de pludseligt meget små sejlskibe. En meget fin skrifttype står midt i solens markante stråler, som skinner ned på skibene og Christiansø. Allernederst på denne side står: "Mediis jam norta in undis", som betyder noget i retningen af: "Midt om natten i bølgerne" eller "Allerede opstået i bølgerne".

Den anden side viser udelukkende en masse skrifter, der er meget sammenlignelige med medaljerne for Slaget i Køge Bugt fra 1677, nemlig en erklæring om, at Christiansø er dansk og i kong Christian V's varetægt. Fra øverst og ned står (overskrevet fra medaljen efter min bedste evne): "ERTHOLMIA anfe piscatorum famula, nunc arbitra Codani maris, anfe inhospita fopulis, abruta cautibus, Anno MDCXXXIV aufu plusquam Herculeo CHRISTIANI QVINTI August: Daniæ Norwegiæg, Monarchæ tuteafa Bafthis asyfum

negofiantium, regnorum gloria ex castello faxco arcet hostilia, amicos placide receptat postha CHRISTIANS ÖE", som kan ordnes og oversættes til: "ERTHOLMIA – tidligere fiskernes tjenerinde, nu dommer over Østersøens (Codanus) hav; førhen ubeboelig for folket, stejlt klippefuld – i året 1684 (anno MDCXXXIV), blev den, med mere end herkulisk kraft, ved CHRISTIAN V, Danmarks og Norges ophøjede monark, omdannet til et sikkert tilflugtssted for handelsskibe, en pryð for riget. Fra fæstningen af sten (castello saxco) afværger den fjender, men modtager venligt sine venner. Herefter: CHRISTIANSØ".

Historien om selve anlæggelsen af Christiansø som fæstning er forholdsvis fredelig sammenlignet med anlæggelsen af andre fæstningsværker, men alligevel var den utroligt vigtig. Østersøen var central for dansk og europæisk handel, især med varer som korn, fisk og tømmer. Bornholm var strategisk vigtig, men lå sårbart placeret midt i Østersøen, så man ønskede et fremskudt forsvarspunkt – hertil var Christiansø ideelt.

I april 1684 erklærede Christian V Ertholmene for krongods, og al civil bebyggelse og beboelse blev forbudt, da han udstedte en kongelig befa-

ling om anlæggelsen af fæstningen derpå. Han udsendte en ekspedition med militærpersonale og håndværkere samt byggematerialer, hvor selvet arbejdet blev udført under norske generalmajor Anthon Coucheron i samarbejde med bygmester Hans van Steenwinckel.

I dag kan man på Christiansø, hovedfæstningen med magasinbygninger og kanontårne, og Frederikssø, sekundære batterier og krudttårn, se Store Tårn og Lille Tårn, som stod færdige i henholdsvis 1685 og 1690. Anlæggelsen fortsatte de efterfølgende år.

Christian V af Danmark

Ældre fotografi af Store Tårn på Christiansø

Medalje for Slaget ved Øland

1. juni 1676

Venstre montre, nr. 15

Dette er en sølvmedalje præget i anledning af den dansk-hollandske sejr over Sverige under Slaget ved Øland i 1676, som var en del af Den Skånske Krig (1675 - 1679).

Den ene side viser et detaljeret portræt af Christian V. Han er iført rustning, og han har en laurbærkrans på sit hoved. Han er omgivet af skriften "CHRISTIAN V REX DAN: NOR: VAND: GOT:", altså "Christian V, Konge af Danmark, Norge, Venderne og Goterne". Han vises med langt år, lige som han også portrætteres på langt de fleste billeder af ham.

Den anden side viser det dramatiske søslag. Længst til venstre på denne side viser et synkende skib, formentlig det svenske flagskib Kronan. Til højre ses kampen mellem orlogsskibet Christianus Quintus, som var dansk, og Sværdet, som var svensk. Rundt om kampene står: "PIETAS ET IVSTITIA VICTORIAM CORONANT". Det kan oversættes til: "Fromhed og retfærdighed kroner sejr". Derudover er søslaget dateret til året 1676.

Om Slaget ved Øland

Sverige, der på dette tidspunkt var under kong Karl XI, var i en kritisk militær situation, som

indebar det militære overherredømme i Østersøen og de nordtyske regioner, og sendte derfor tropper til Svensk Pommern og hertugdømmerne Bremen og Verden, de svenske besiddelser i Nordtyskland. Det så Danmark som en trussel, og derfor forsøgte der i coalition med Holland at stoppe den svenske transport af tropper og forsyninger. Det udløste Slaget ved Øland.

Situationen var den, at den danske og den hollandske flåde tilsammen bestod af omtrent 42 linjeskibe, mens svenskerne stillede med omtrent 57 skibe, heraf 25-30 linjeskibe, og omkring 12.000 mand. Dermed var den svenske flåde som i så mange andre slag, fx Slaget i Køge Bugt (1677), Kalmarkrigen (1611 - 1613) og Den Nordiske Syvårskrig (1563 - 1570), i klart overtal og besad den fuldkomne overlegenhed.

Som det også illustreres på medaljen, kæntrede og eksploderede svenske Kronan kort efter Slagets egentlige begyndelse. Det kostede på svensk side 750-850 mand livet og et vigtigt skib. Slagordenen var ikke længere en orden. Det udnyttede Danmark, under Niels Juel, og Holland, under Cornelis Tromp og Philips van Almonde, til punkt og prikke.

Slaget var et stort tab for Sverige og en stor sejr for Danmark. Medaljen afbilder måske endda i højere grad Sveriges tab end Danmarks sejr, og det siger ellers ikke så lidt om Christian V's for-

hold til Sverige. Senere i sin regeringstid overvejede Christian V et dansk-saksisk-russisk forbund som modstand til Sverige, men det var dog ikke alene som følge af dette slag.

Slaget ved Øland, fra 1686 af Claus Moinichen

Medalje for dekretet om lige rettigheder i Dansk-Vestindien 18. april 1834

Venstre montre, nr. 16

Dette er en bronzemedalje præget som markering og hyldest af det kongelige dekret om tildeeling af lige rettigheder til frigivne sorte og mulatter på De Dansk-Vestindiske Øer, som var et af Frederik VI udstedt dekret, der formelt gav disse mennesker de samme rettigheder som deres i forvejen frie hvide medborgere. Det var dog ikke "ligestilling" som begrebet forstås og misforstås som i dag.

Den ene side bærer foruden et portræt af Frederik VI skriften: "INCOLAE LIBERI COLORATI INSVLAR. DAN. IN. IND. OCC IN CIVITATEM RECEPTI PATRI PATRIÆ GRATI FAC. CVR". Det kan oversættes og ordnes til: "FRIE FARVEDE INDBYGGERE PÅ DE DANSKE ØER I VESTINDIEN, OPTAGET I BORGERETTEN, LOD I TAKNEMMELIGHED DETTE UDFØRE FOR FÆDRELANDETS FADER".

Den anden side viser en kvindelig person, som efter alt at dømme støtter sig til et spyd. Hun står ved en løve, som også på mange andre medaljer symboliserer kongens autoritet. At hun i sin ene hånd holder en vægt, er et symbol på lighed og retfærdighed.

Fra fangenskab til frihed

I 1792 blev et af de første skridt taget mod afskaffelsen af slaveriet – Forordningen om Negerhandlen. Denne forordning, underskrevet af Christian VII, forbød den transatlantiske slavehandel med virkning fra 1803. Det var ikke lig med et fuldgyldigt forbud, men det betød, at der fremover skulle foregå naturlig reproduktion. Det var en storpolitisk gennemtænkt forordning, for det fik kongen til at fremstå som mere progressiv end så mange andre, selvom virkningen på øerne i sig selv ikke var noget prangende, for i perioden mellem beslutningstagen og realisering, fragtede Danmark flere slaver end nogensinde før.

Fra 1792 til 1834 ændrer synet på slaveriet sig. I denne periode og i årene efter fik det amerikanske abolitionsselskab stigende indflydelse i debatten om slaveriets aktualitet og legitimitet. Oplysningstidens tanker prægede da i stigende grad også synet på Danmarks ageren i Vestindien. I 1834 underskrives dekretet om lige rettigheder i Vestindien – samme år som ophævelsen af slavehandel i langt de fleste britiske kolonier. Flere prominente stemmer talte imod slaveriet og så de sorte som mennesker på lige fod med

hvide. De var imod tanken om, at sorte folks arbejdskraft kun kunne komme frem i den rigtige ejers varetægt.

Guvernør Peter von Scholten var en central figur i dette liberaliseringsforløb. Hans opmærksomhed rettede sig mod reformer, uddannelse af borgerne og forbedring af levevilkårene for både slaver og frigjorte. Christian VIII skrev direkte til ham, at den fuldgyldige ophævelse af slaveriet helst skulle trækkes i langdrag, fordi det ifølge ham ville være for skadeligt og risikofyldt for både den danske økonomi, men også freden plantageejerne, staten og slaverne imellem.

Det senere fastsatte årstal for ophævelsen af slaveriet på Dansk-Vestindien, 1848, var dog ikke ensbetydende med gode forhold eller levestandarder for de tidligere slaver, der hverken måtte sejles væk fra øerne eller sælges jord til. I januar 1849 indførte den Dansk-Vestindiske regering tyendeloven, som krævede, at tidligere slaver, der ikke kunne sørge for sig selv og ikke havde råd til at købe jord, skulle indgå en kontrakt med en plantageejers og en af staten fastsat lønsats. Ikke mange havde råd til at købe tilstrækkelige mængder jord, og derfor blev størstedelen af de frigivne i praksis bundet til de samme plantager, hvor de tidligere havde været slaver, dog uden en ejer på papiret. På trods af disse forhold begyndte mange tvangsarbejdere at danne fællesskaber og søgte adgang til kirke og skole. Det gav pote på den lange bane, for det gav en gradvis frihed, og i dag lever befolkningen på Dansk-Vestindien, altså nutidens U.

S. Virgin Islands, som frie mænd og kvinder, der har en nedarvet forståelse af fortiden, som ikke kan laves om på, men som kan og skal huskes. I dag er Dansk-Vestindien for mange danskere synonym for ferie, og historien bliver pludselig tydelig, når man går ad Dronningens Gade, Strandstræde eller Prinsens Tværgade.

Illustration der viser trekantshandlens forløb

Medalje for Frederik IX's 50-års fødselsdag Venstre montre, nr. 24

Dette er en detaljeret mindemedalje præget i sølv og bronze i anledningen af Frederik IX's 50-års fødselsdag den 11. marts 1949, omtrent to år efter han blev konge. Den er officielt præget på den kgl. mønt med en diameter på 55 mm og en vægt på 109,5 gram. Medaljen er delt op således, at forsiden viser kongens ydre, og bagsidefigurerne viser kongens personlighed.

Den ene side viser et flot portræt af Frederik IX. Han er iført admiralsuniform og er dekoreret med over 10 medaljer og ordener. Han er omgivet af benævnelsen "FREDERIK IX . KONGE AF DANMARK".

Den anden side symboliserer med et stort anker, laurbærgren og panfløjte kongens interesse for flåden og musikken, som også forsiden udtrykker gennem hans admiralsuniform.

Om Frederik IX

Frederik IX var en vellidt i befolkningen. Han er beundret og husket for hans åbenhed og folkelighed, for aldrig før havde befolkningen fuldt så meget med i, hvad der rørte sig i kongehuset som i hans regeringsperiode. Kongefamilien blev et ideal og symbol for kernefamilien, der i højere grad blev aktuel i kraft af moderniseringen.

Hans 50-års fødselsdag blev markeret med både folkelige og officielle festligheder, som kongehusets traditioner foreskriver. Det var også i denne anledning, at "Kongefilmen" udkom, hvor befolkningen fik et helt unikt indblik i kongehusets og Frederiks virke.

Kort efter at kongen havde holdt sin nytårstale ved årsskiftet til 1972, blev han alvorligt syg og døde efter et ganske kort sygdomsforløb.

Blymedalje for Løjtnant A. G. Wedel Venstre montre, nr. 10

Dette er en mindemedalje præget i bly, slået til minde om 20-årige Søløjtnant A. G. Wedel, der på tragisk vis den 7. december 1781 gik under i hårdt vejr med sin barkasse og 23 øvrige mænd på Københavns Red. Ulykken hændte på ruten fra Toldboden til fregatten Bornholm.

Medaljen er præget i bly, og den har højst sandsynligt været en form for prøveudgave, da versionen i sølv formentlig er den mest gængse. Der findes flere forskellige udgaver udformet op gennem 1780'erne: Den 5. juni 1782 godkend-

te Finanskollegiet de af medaljør Daniel Jensen Adzer færdige stempler, og i januar 1783 bestilte Admiral Moltke 13 eksemplarer i sølv præget på Den Kgl. Mønt, som genoptog prægningen og udførte flere medaljer i marts samme år. I 1788 prægedes yderligere 40 eksemplarer i tin.

Den ene side viser et mindesmærke, og den anden side viser et portræt af A. G. Wedel.

Del V

Udenlandske mønter, medaljer og ordener

Medalje for Lord Nelsons sejr ved Nilen **90**

Kobbermønt anno 1658 **98**

Medalje for Lord Nelsons sejr ved Nilen 1. august 1798

Højre montre, nr. 10

Dette er en forgyldt bronzemedalje præget i anledning af Slaget ved Nilen d. 1. august 1798. Medaljen vejer 82 gram og er 48 mm i diameter. Den er designet af Conrad Heinrich Küchler, præget ved Soho Mint i Birmingham under Matthew Boulton.

Forsiden repræsenterer efter sigende "freden selv" afbilledet som en kvindelig skikkelse, der står på en klippe med en olivengren i hånden. Olivengrenen er et universelt fredssymbol og er derfor brugt på mange medaljer. Kvinden på klippen står omkranset af teksten: "REAR-ADMIRAL LORD NELSON OF THE NILE", altså "Viceadmiral Lord Nelson af Nilen". Derudover holder hun under sin ene arm et skjold, der bærer Nelsons portræt. Omkring portrættet står: "EUROPES HOPE AND BRITAINS GLORY", altså "Europas håb og Storbritanniens ære".

Bagsiden viser et væld af skibe, der sejler mod en kraftig solnedgang på et stort vandområde ved Aboukir-bugten ved Nilen. Dette billede omgives af den religiøse taksigelse: "ALMIGHTY GOD HAS BLESSED HIS MAJESTY'S ARMS", "ALMÆGTIGE GUD HAR VELSIGNET HANS MAJESTÆTS VÅBEN". Derudover fastsættes datoen for

det vigtige slag, medaljen mindes, d. 1. august 1798.

Medaljens kant er en tyk og teksturpræget ring, hvor en skrift siger: "FROM ALEXR DAVISON, ESQR. ST.JAMES' SQUARE A TRIBUTE OF REGARD", "EN HYLDEST SOM TEGN PÅ AGTELSE FRA ALEXANDER DAVISON, ESQUIRE, ST. JAMES' SQUARE". Altså skulle medaljens ses i lyset af Lord Nelsons relation til Alexander Davison, britisk forretningsmand og en af hans kammerater, som denne medalje symboliserer en gave fra. Den symboliserede en hyldest af Lord Nelson, som på medaljen beskrives som "Europas sidste håb" og "Storbritanniens ære". Det er omtaler, der kunne lyde som tvungen hyldest af en diktator i et lukket land, selvom Nelson ikke var direkte involveret i politik.

Slaget ved Nilen var et slag mellem England (Storbritannien) og Frankrig. Det var et af de mest betydningsfulde slag som en del af Den Franske Revolutionskrig (1792 - 1802) op til Napoleonskrigene (1803 - 1815). Den franske revolutionskrig opstod efter Den Franske Revolution i 1789 og bestod af flere forskellige konflikter mellem det Frankrig og forskellige etablerede

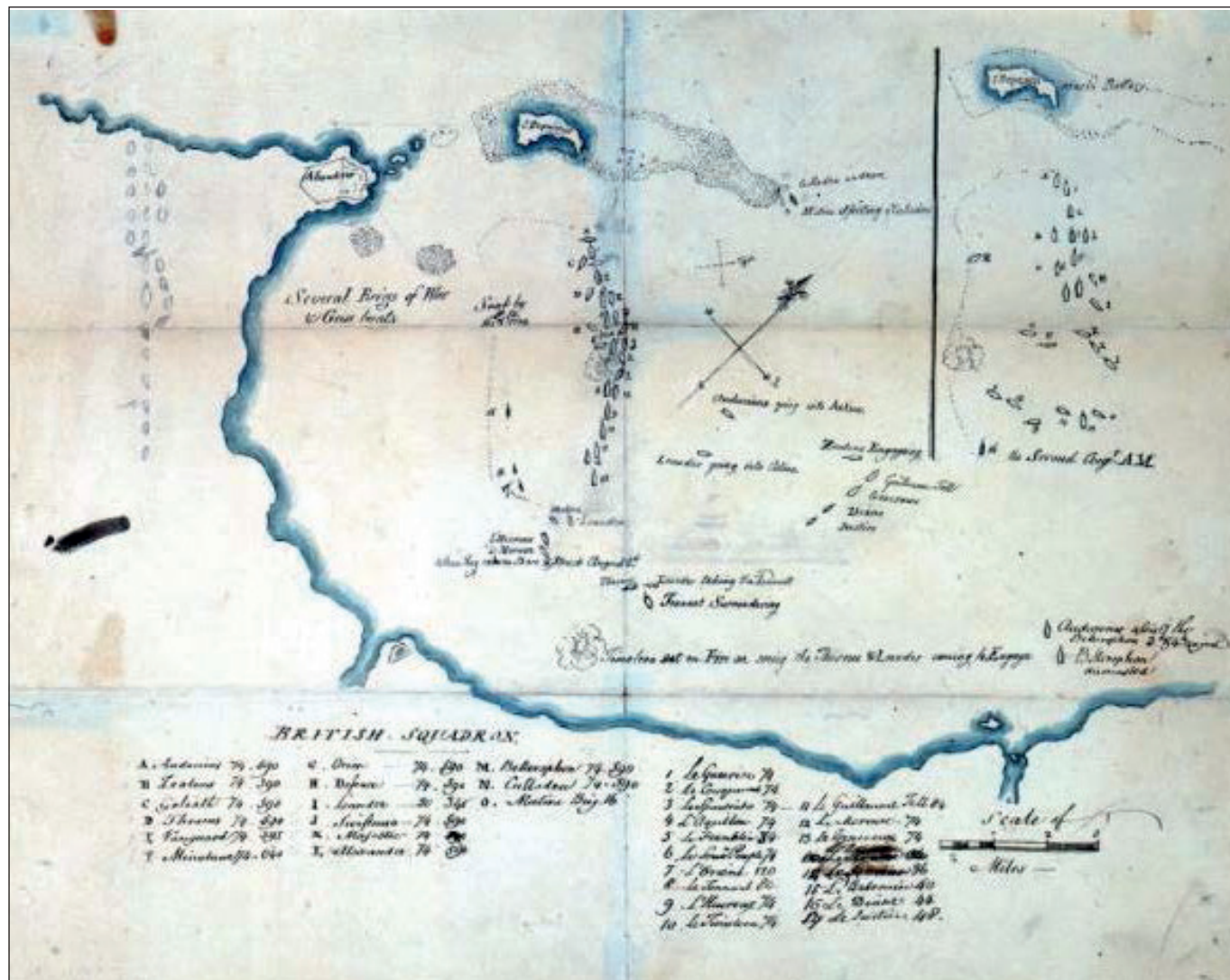
stormagter i Europa, herunder Storbritannien, Østrig, Rusland og Preussen. Slaget fandt sted kort tid efter Napoleons ekspedition til Egypten, som havde til formål at sikre franske koloniale interesser og skade britiske handelsruter til Indien.

Den franske flåde, under ledelse af Viceadmiral François-Paul Brueys d'Aigalliers, havde søgt ly i Aboukir-bugten, men på vejen dertil havde den britiske flåde eftersøgt og opsporet den franske. Den britiske flåde besluttede sig trods mørkest frembrud at angribe med det samme. Nelsons afgjorte taktiske dygtighed gjorde, at

hans tropper fik manøvreret sig ind i bugten og angrebet den franske flåde fra flere sider. Britiske HMS Goliath og HMS Zealous sejlede ind bag den franske linje og angreb fra landsiden, mens andre britiske skibe angreb forfra.

Franske L'Orient, et godt 65 meter langt linje- og flagskib med 118 kanoner, blev voldsomt angrebet og eksploderede om aftenen kl. 22.30, hvilket kostede hundredvis af uforberedte franske søfolk livet. Nelsons sejr ved Nilen var afgørende for, at han også fremover blev anset som britisk nationalhelt.

Original tegning af Slaget ved Nilen, af Nicholas Pocock
Royal Museums Greenwich

Ødelæggelsen af L'Orient, af George Arnald
Udstillet på National Maritime Museum

Lille model af L'Orient med sine 118 kanoner

George III af Storbritannien (1760 - 1820)

Skt. Helena (medalje) Højre montre, nr. 12

Dette er et flot eksemplar af Sankt Helena-medaljen. Den er indstiftet af Napoleon III (1858-1870) og blev uddelt til franske og allierede soldater, der havde kæmpet for Napoleon I (1804-1815) under Revolutions- og Napoleonskrigene (1792-1815). Den er navngivet efter den by, hvor Napoleon endte sine dage i eksil. Han døde i 1821.

Det blev efter sigende besluttet, at medaljerne skulle udføres i bronze fra Napoleons kanoner, og bronzen er i det tilfælde taget fra slagmarken. Det er meget symbolsk, og medaljen var en påmindelse til veteranerne om, at de ikke var glemt, og at deres indsats var yderst værdsat.

Hollandsk forbundsmedalje til hyldest af neutralitetsalliancen

Venstre montre, nr. 8

Dette er en hollandsk sølvmedalje udført af gravør Adriaen van Baerll og præget i Amsterdam i 1780 som hyldest og tak til Zaritsa Katarina II af Rusland, der tog initiativet til oprettelsen af neutralitets- og handelsalliancen mellem Danmark, Rusland, Den Hollandske Republik og Sverige.

På den ene side vises det uknækkelige bånd mellem neutralitetsalliancens lande: alle landenes rigsvåbener/statsvåbener forbundet af en kæde, som holdes af en arm. Det russiske statsvåben er graveret centralt, og det var også Rusland, som var den centrale aktør i forbindelse med oprettelsen og opretholdelsen af alliancen. Det er bemærkelsesværdigt, da det jo er en Hollandsk medalje.

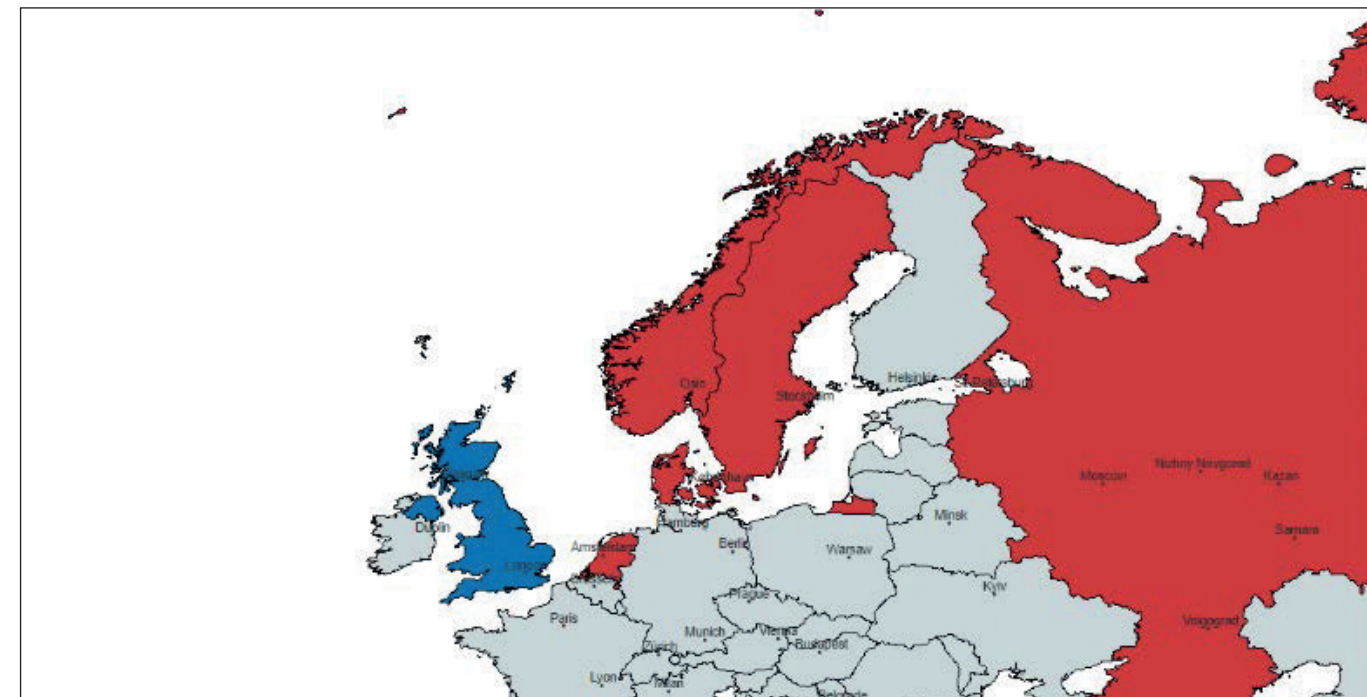
Den anden side viser øverst "Guds øje", hvorunder solstråler symboliserer, at Gud er med dem og har beskyttet alliancen. Man så også konstellationen med kongehuse og enevælde som gudskabt. På denne side står: "JEHOVAH WREEKER DER VERBONDEN, STAAF KATHARINA'S HULPVERDRAG; ZOO BLYFT'ONZYDIG ZEEGEZAG, TOT HEYL DER VOLKEN ONGESCHONDEN". Det kan ordnes og oversættes til dansk: "Jehova, de forbundnes hævner, støt Katarinas

hjælpe-pagt; så forbliver dit søherredømme ukueligt for folkenes bedste ukrænket".

Om Neutralitetsalliancen

Denne neutralitetsalliance mellem Danmark, Rusland, Den Hollandske Republik og Sverige blev bygget på grundtanken om fri handel. Den blev dannet for at beskytte neutrale skibes ret til ukrænkelig handel under den amerikanske uafhængighedskrig og samtidig sætte britiske barrikader til søs til vægs samt gennemsøgninger af neutrale handelsskibe med mistanke om at føre fransk våben og forsyninger til militært brug. Rusland fik ret til at sejle og handle, så længe det ikke gjaldt våben og militært isenkram, og det uden britisk indblanding, som var noget af det absolut vigtigste.

Den amerikanske krig sluttede med Parisfreden i 1783, hvorfra alliancen mistede sin rolle som diplomatisk opposition til Storbritannien. Alliancen er senere blevet kendt som den første neutralitetsalliance – den blev vakt til live i forbindelse med Napoleonskrigene under Zar Paul I af Rusland omkring det følgende århundredeskifte. Denne blev senere kendt som den anden neutralitetsalliance.

Neutralitetsalliancen i rød og Storbritannien i blå. Kortet er ikke tilpasset datidens grænsedragninger.

Bronzemønt anno 1658

Venstre montre, nr. 17

Dette er en bronzemønt fra 1658. Den er formentlig fra Holland og har været brugt som "Rechenpfenning", altså en jeton/polet snarere end et egentligt betalingsmiddel. Den var altså uundværlig i det, man i dag ville kalde bogføring, og med mønter som denne kunne man visualisere forskellige værdier, frem for udelukkende at notere dem. Mønter af denne type blev præget i Middelburg men også andre steder i Nederlandene.

Forsiden viser en løve med en vægt, som i årtier forinden har været brugt på disse regnepenge. Løven symboliserer traditionelt kongelighed og styrken dertil, mens vægten symboliserer retfærdighed, ligevægt og balance – der skulle jo laves retfærdige handler.

Den anden side viser et cirkulært arrangement af ni våbenskjolde, som repræsenterer de syv forenede nederlandske provinser, Holland, Zeeland, Utrecht, Gelderland, Friesland, Overijssel, Groningen. Her ses en figur i midten, som ved første øjekast kunne forestille et vægtlod.

I dag er Holland for mange synonym for farvestrålende tulipaner, men i 1630'erne, perioden hvor mønter af denne type kom frem, var tulipa-

nerne noget mere værdifulde end i dag, for det var i denne periode, at en af verdenshistoriens første finansbobler opstod. Efterspørgslen på tulipaner blev tårnhøj og masseproduktion var en umulighed. Det drev priserne på blomsterløg til endnu usete højder.

Midt i et rigt og protestantisk samfund, hvor borgerne ligeledes var kommet til penge, udviklede der sig en hang til spekulation. Tulipanen udviklede sig fra en ganske almindelig blomst til et stykke sjælden botanik, der blev handlet på samme måde som nutidens aktier og obligationer. Tulipanløget var faktisk mere værd en sin egen vægt i guld.

Et godt eksempel på blomstens værdi var da kroejeren Wouter Winckel blev rig på tulipanløg og efterlod sine syv børn en formue. Auktionen på hans blomsterløg foregik en februardag i 1637. Der var budkrig, og da auktionen var slut, var der solgt for 90.000 gylden blomsterløg og hvert af kroejerens børn var blevet 13.000 gylden rigere.

En af nutidens flotte tulipanmarker. Tulipanboblen ville have givet denne marks blomsterløg en astronomisk høj værdi, måske århundreders løn for en gennemsnitlig borger.

En lignende Rechenpfennig, 11 år ældre end eksemplaret i montren

Medalje til minde om Peder Wessel Tordenskiold Højre montre, nr. 19

Dette er en norsk mindemedalje præget i 1901 for den berømte søhelt Peder Wessel Tordenskiold. Den er udført i bronze af gravør Ivar Throndsen og vejer ikke mere end 6 gram.

Den ene side viser et veludført portræt af Tordenskiold med hans fulde navn stående ovenover.

Den anden side viser Tordenskiold på et skib under kamp. Midt i kampens hede står skrevet: "TRUER VOLD OG FARE FREMTIDS VEI VI MED

HELTEN SVARE DENGANG EI", og her dateres medaljen: "17. Maj 1901".

Medaljen er ikke udgivet tilfældigt på denne dato, for samme dag som medaljens datering, blev der afsløret en statue af søhelten i Oslo.

Om Tordenskiold

Peder Wessel Tordenskiold var en norsk-dansk søofficer, født i Trondheim (Norge) i 1690 og død i duel i Hildesheim (Tyskland) i 1720. Han er kendt som en af de mest berømte søhelte i

En lignende udgave af medaljen

danmarkshistorien, og det er ikke bare noget han har fået tilskrevet sig efter sin død. Han blev adlet under navnet Tordenskiold, sådan som han også bedst kendes i dag, og fik noget nær legendarisk status allerede i sin levetid på grund af sit enorme heltemod, taktiske dygtighed i kamp og sine imponerende bedrifter under Den Store Nordiske Krig (1700 - 1721). Hans utvivlsomme disciplin og vilje gjorde, at han i et hastigt tempo kunne stige i flådens grader. Det var dog ikke altid med accept fra sine overordnede, at

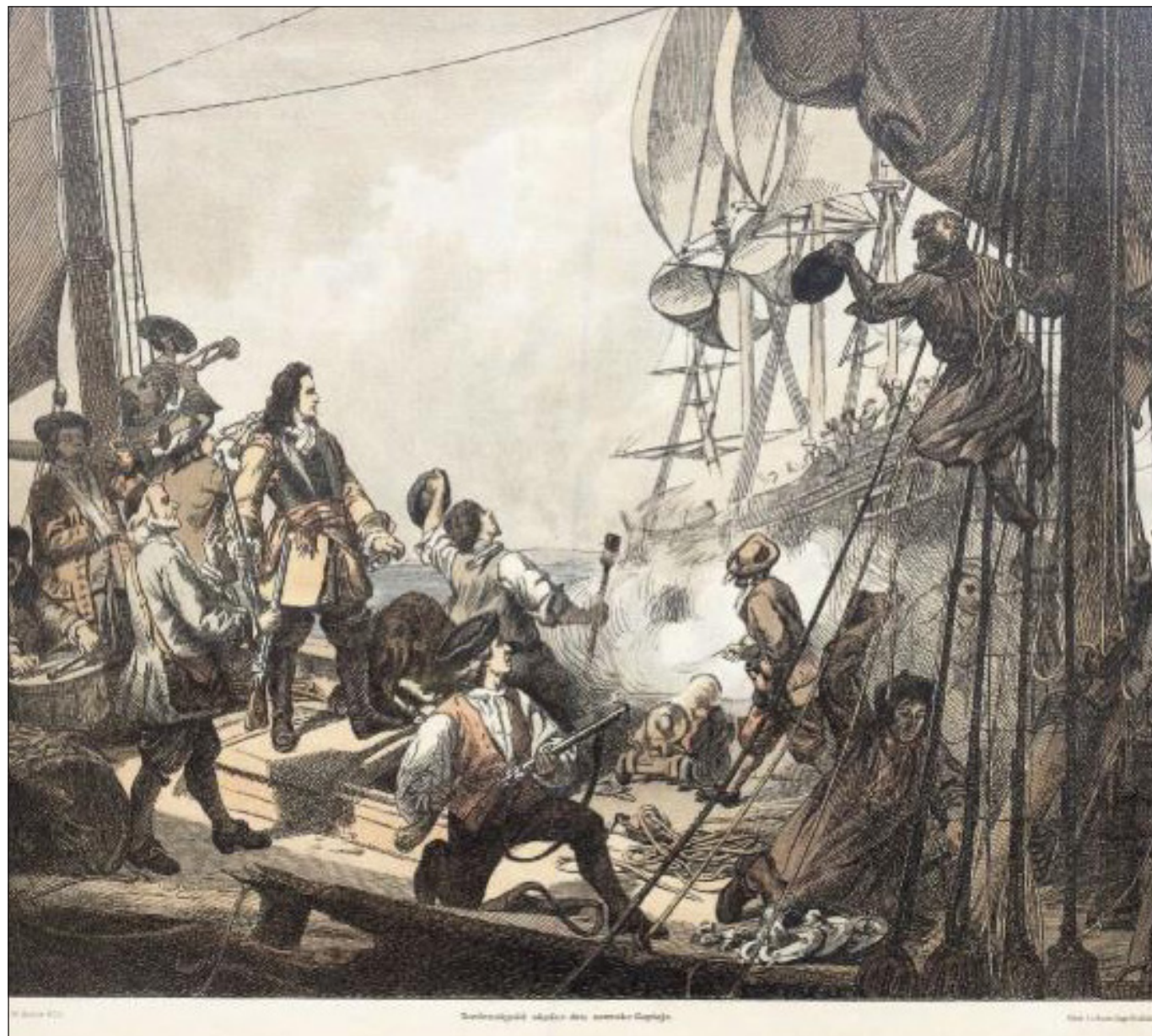
han fuldførte opgaverne på sin egen måde, men det er vist et karaktertræk, historiens dygtigste søfolk besad, blandt andet Tordenskiold og Lord Nelson.

Statuen kan ses på Rådhuspladsen i Oslo

Tordenskiold

Billedet, der som et lille udsnit er vist på medaljens revers

Mit navn er Gustav Clausen. Dette er min forfatterdebut, og det har været et spændende projekt. Bogen har sine rødder i en praktikuge i Søværnets Historiske Samling. Det greb om sig og jeg blev så optaget af det, at jeg valgte at gøre det til en bog, så ikke de spændende historier skulle ligge og samle støv i et arkiv. Dette er faktisk summen af de informationer arkiverne, bøgerne og mange søgninger har givet mig.

Mit håb er at få formidlet nogle af de historier, mønterne og medaljerne fortæller. Lykkes jeg med det, er jeg så godt som tilfreds. God læselyst.

Gustav Clausen, født 2010